

Muotoilualan työmarkkinat 2016

Raportti toimialan työelämän
kysymyksistä tilastoaineistojen valossa

ornamo

Muotoilualan työmarkkinat 2016

Raportti toimialan työelämän
kysymyksistä tilastoaineistojen valossa

Teollisuustaitteen Liitto Ornamo

Teollisuustaitteen Liitto Ornamo on vuonna 1911 perustettu muotoilualan asiantuntijajärjestö, johon kuuluu noin 2 500 jäsentä. Ornamo kehittää muotoilijan ammattia ja vaikuttaa muotoilun asemaan yhteiskunnassa. Yhdistämme muotoilijat, kehitämme alan ammatillista osaamista ja toimimme muotoilualan verkostona toimialojen välillä.

Kolme neljäsosaa Ornamon jäsenistöstä tekee muotoilutyötä ja noin neljännes toimii taiteilijoina. Järjestön jäsenet työskentelevät teollisen muotoilun, tekstiili-, vaatetus- ja huonekalusuunnittelun, sisustusarkkitehtuurin, immateriaalisen suunnittelun, digitaalisten sisältöjen, käyttöliittymien, pakkaussuunnittelun sekä palvelumuotoilun, pelisuunnittelun, taidekäsityön ja taiteen aloilla.

Muotoilualan työmarkkinat 2016

Raportti toimialan työelämän kysymyksistä tilastoaineistojen valossa.

Kirjoittaja **Pekka Lith, Lith Consulting Group**

Julkaisija **Teollisuustaitteen Liitto Ornamo**

Taitto **Minna Borg**

Copyright © 2016 Teollisuustaitteen Liitto Ornamo ry, lähde mainittava asiakirjaa lainattaessa.

ISSN 2342-9577

Sisältö

7	1	Alkusanat
8	2	Jäsenkunnan profiili ja työmarkkina-asema
9	2.1	Kyselyyn vastanneiden perustiedot
12	2.2	Työmarkkina-asema
14	2.3	Yleinen työllisyyskehitys ja muotoilualan näkymät
17	3	Palkat ja yritysten työvoimakustannukset
18	3.1	Palkansaajien ansiotaso
20	3.2	Ansiot ja koulutustaso
20	3.3	Palkat ja työvoimakustannukset muotoilutoimistossa
23	3.4	Ansiotason kehitys
25	3.5	Toimeentulo ja kilpailukyky-sopimuksen vaikutuksia
27	4	Ylityöt ja työviikon pituus
31	5	Toiminta yrittäjänä
32	5.1	Yrittäjyyden profiili
35	5.2	Asiakkaat ja toimeksiantojen määrä
36	5.3	Yrittäjien palkkiotaso ja työaika
38	5.4	Yrittäjyyden edistäminen
41	6	Toiminta freelancerina ja taiteilijana
42	6.1	Freelancerit
43	6.2	Toiminta taiteilijana
44	7	Erytisteema Työelämän kysymyksiä
45	7.1	Työura ja osaaminen
48	7.2	Työskentelytavat ja työtyytyväisyys
50		Yhteenveto
52		Lähteitä

1 Alkusanat

Oheinen raportti on tiivistelmä Teollisuustaitteen Liitto Ornamon vuonna 2016 tekemän työmarkkinakyselyn keskeisistä tuloksista.¹ Raportti on jaettu seitsemään osioon, joissa käsitellään liiton jäsenkunnan profilia ja työmarkkina-asemaa, alan palkansaajien ansiotasoa ja yritysten työvoimakustannuksia, työaikaan ja erityisteemana työtyytyväisyyteen ja tulevaisuuteen liittyviä kysymyksiä. Pääosa kyselyyn vastanneista on palkansaajia, mutta raportissa on käsitelty erikseen toimimista päätoimisena muotoilualan yrittäjänä, freelancerina ilman yritystä sekä itsenäisenä taiteilijana.

Kyselyä täydentävät Tilastokeskuksen työvoimatutkimus ja palkkarakennetilasto, josta on saatavilla palkkatilastoja tietyistä muotoilualan ammateista.² Tilastokeskuksen yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastosta ja alueellisesta yritystoimintatilastosta ja työ- ja elinkeinoministeriön Toimiala oneline -palvelusta on saatu tietoja muotoilutoimistojen³ palkkojen kehityksestä ja työvoimakustannusten osuudesta yritysten liiketoiminnassa. Raportin on laatinut tutkija Pekka Lith (Lith Consulting Group). Ornamossa yhteyshenkilönä on ollut asiantuntija Asta Boman-Björkell.

1 Kysely suoritettiin loka-marraskuussa 2016. Määräaikaan mennessä kyselyyn vastasi 424 henkilöä.

2 Muotoilualan ammatteja ovat virallisen ammattiluokituksen mukaan tuote- ja vaatesuunnittelijat, graafiset ja multimediasuunnittelijat, sisustussuunnittelijat ja käsityötuotteiden valmistajat. Ammattiluokituksen mukaisia palkkatilastoja täydentävät henkilöiden koulutusasteen mukaiset palkkatilastot, joita on saatavilla artesaanien, artemien sekä käsi- ja taideteollisuuden ammattitutkinnon, erikoisammattitutkinnon ja ammattikorkeakoulututkinnon sekä kuvataiteen perustutkinnon ja ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden henkilöiden osalta.

3 Muotoilutoimistot eli muotoilualan osaamisintensiiviset KIBS-yrityksiä ovat virallisen EU:n toimialaluokituksen (Nace) mukaan graafisen muotoilun, sisustussuunnittelun ja teollisen muotoilun yritykset.

2 Jäsenkunnan profiili ja työmarkkina-asema

Muotoilualan työllisyysnäkymät ovat parantuneet, sillä 75 prosenttia alan ammattilaisista piti työpaikkansa säilymistä täysin tai melko varmana. Tämä käy ilmi Ornamon vuoden 2016 työmarkkinakyselystä, jossa selvitettiin liiton jäsenten työmarkkina-asemaa, ansio-tuloja ja muita työelämän kysymyksiä.

Liiton kyselyyn vastanneista 60 prosenttia työskenteli päätoimisesti palkansaajina ja 28 prosenttia yrittäjinä. Heidän väliinsä jäävät ei-arvonlisäverollista toimintaa harjoittavat itsenäiset freelancerit ja taiteilijat. Lisäksi 28 prosentilla palkansaajista on sivutoimista yritystoimintaa tai he toimivat itsenäisinä freelancereina.

Liiton kyselyyn vastanneet muotoilualan ammattilaiset ovat koulutettua väkeä, sillä 52 prosentilla oli ylempi korkeakoulututkinto ja 43 prosentilla oli alempi korkeakoulututkinto. Pitkästä koulutuksesta huolimatta alan ammattilaiset ovat keski-ikältään hieman nuorempia kuin maamme työvoima keskimäärin.

2.1 Kyselyyn vastanneiden perustiedot

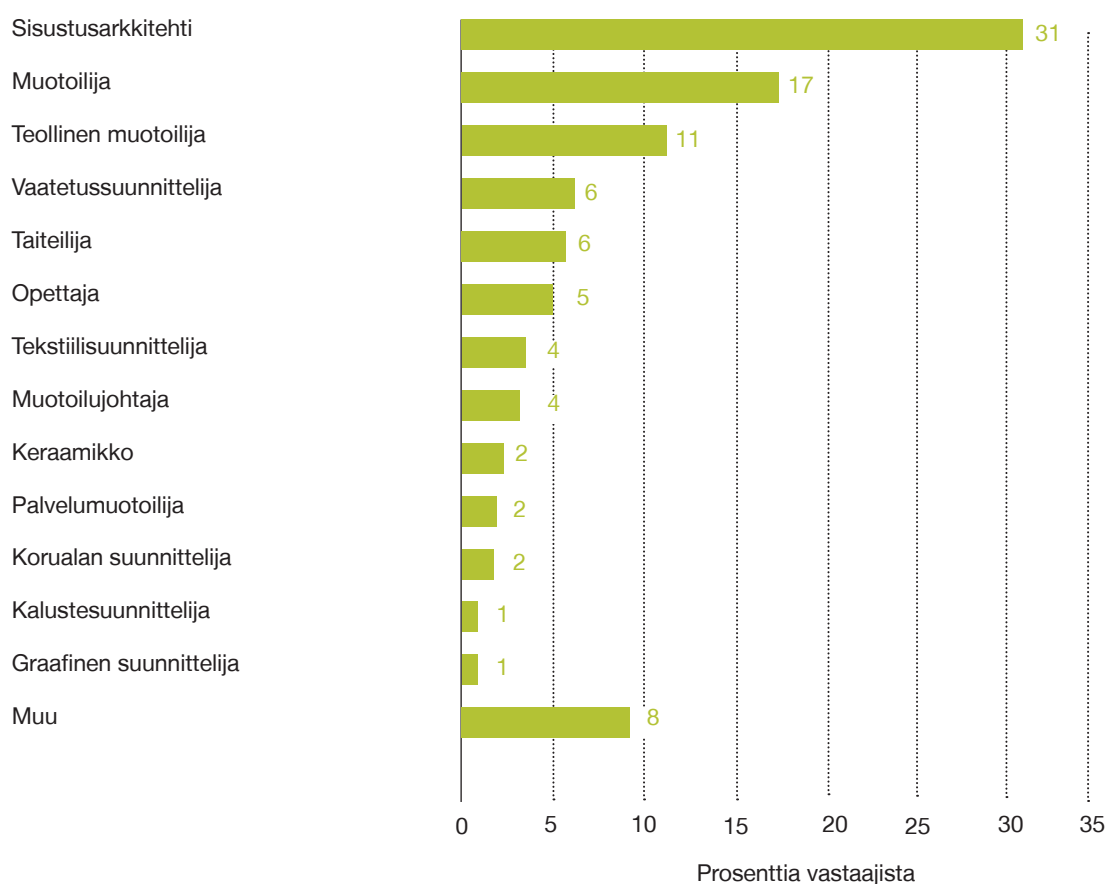
Teollisuustaitteen Liitto Ornamon vuoden 2016 työmarkkinakyselyyn vastasi määräaikoihin mennessä 424 henkilöä. Kyselyt suoritettiin loka-marraskuussa. Vastanneiden määrä oli hieman suurempi kuin vuonna 2015 (409 henkilöä), mutta pienempi kuin vuonna 2014 (461 henkilöä). Kyselyyn vastanneista lähes kolmannes oli sisustusarkkitehti, mikä korostaa samalla Sisustusarkkitehdit SIO:n jäsenistön osuutta kyselyssä. Seuraavaksi tärkeimpiä ammattinimikkeitä olivat muotoilija, teollinen muotoilija, vaatetussuunnittelija ja taiteilija (Kuvio 1).

Vastanneista naisia oli 80 prosenttia ja miehiä viidennes. Vastanneiden ikäryhmistä suurin oli 30–39-vuotiaat. Alle 30 -vuotiaita oli 17 prosenttia vastanneista. Nuorten ikäluokka ei nouse ko-

vin suureksi, sillä useimmat alle 25-vuotiaat alan tulevaisuuden ammattilaiset ovat opiskelemassa. Ikääntyneitä 60 vuotta täyttäneitä oli noin kahdeksan prosenttia vastanneista. Ornamon jäsenkunta poikkeaa työvoiman keskimääräisestä ikärakenteesta edukseen siten, että alan osaajien keski-ikä on hieman alhaisempi kuin työvoima keskimäärin (Kuvio 2).

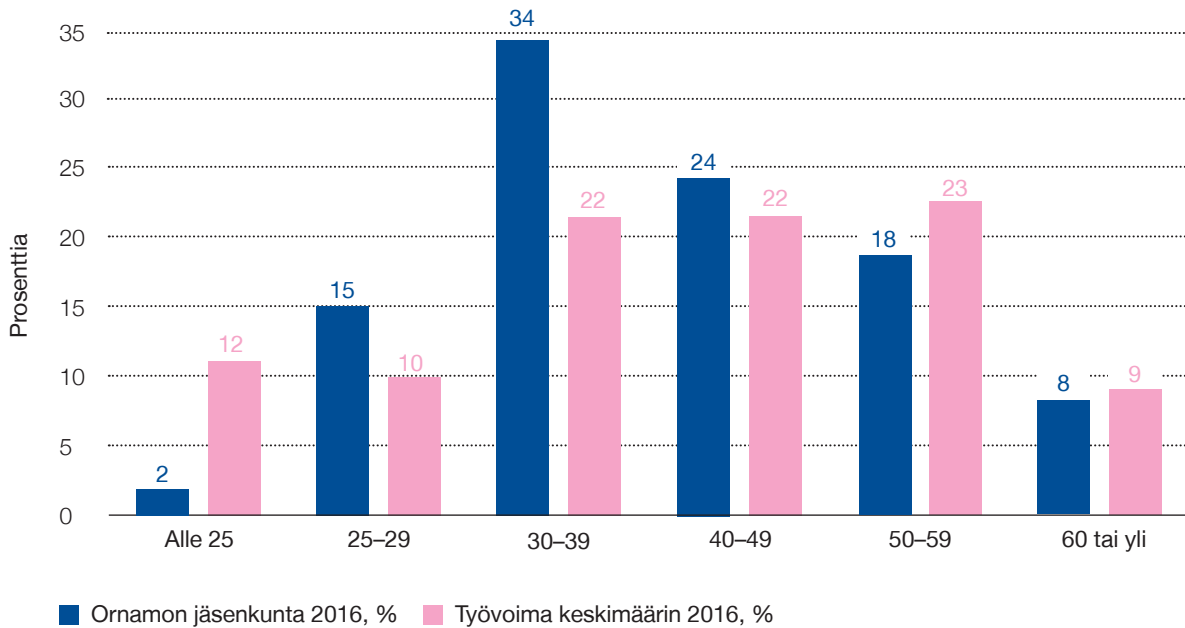
Noin 52 prosentilla kyselyyn vastanneista oli ylempi korkeakoulututkinto tai tutkijakoulutus ja 43 prosentilla oli alempi korkeakoulututkinto (ammattikorkeakoulu, yms.) (Kuvio 3). Ornamon jäsenkunta on koulutetumpaa kuin koko työllinen työvoima keskimäärin, sillä maamme työllisestä työvoimasta vain 30 prosentilla oli alempi tai ylempi korkeakoulututkinto vuonna 2014. Kyselyyn vastanneet ovat toimineet muotoilualalla varsin pitkään, sillä 53 prosenttia oli ollut työelämässä yli kymmenen vuotta. Alle kolme vuotta alalla toimi-

Kuvio 1. Ornamon kyselyyn vastanneet ammattinimikkeittäin 2016, prosenttia vastanneista

Lähteet: Ornamon työmarkkinakysely 2016 © ORNAMO RY

Kuvio 2. Ornamon kyselyyn vastanneet ja Suomen työvoima keskimäärin ikäluokittain 2016, prosenttia vastanneista

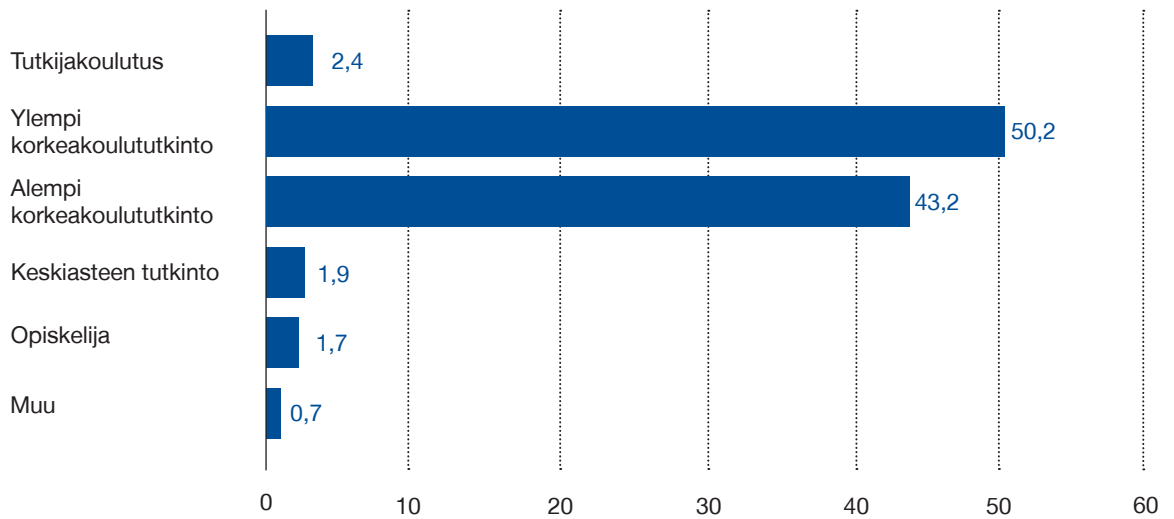
Lähteet: Ornamon työmarkkinakysely 2016: Työvoimatutkimus, Tilastokeskus © ORNAMO RY

neita oli vain 15 prosenttia.

Peräti 56 prosenttia kyselyyn osallistuneista oli pääkaupunkiseudulta, mikä johtuu alan erityisosaamisen ja asiakkaiden keskittymisestä alueelle. Pääkaupunkiseudun erityispiirteitä ovat osaamintensiiviset liike-elämän palvelualat, joihin muotoilutoimistot eli muotoilualan KIBS-yritykset luetaan.⁴ Jos muu pääkaupunkiseudun ulkopuolinen Uusimaa otetaan huomioon, noin 62 prosenttia vastanneista oli Uudeltamaalta (Kuvio 4). Seuraavaksi suurimpien maakuntien, Varsinais-Suomen, Pirkanmaan ja Päijät-Hämeen osuus oli yhteensä runsas viidennes vastaajista.

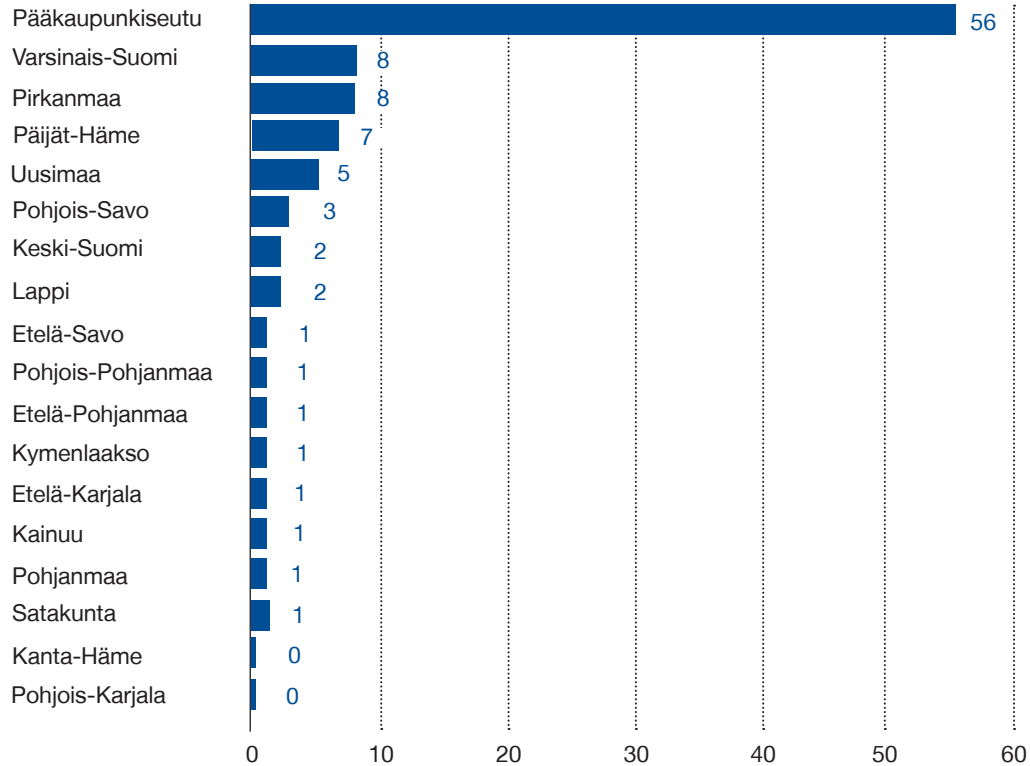
⁴ KIBS = Knowledge Intensive Business Services

Kuvio 3. Ornamon kyselyyn vastanneet koulutusasteen mukaan 2016, prosenttia vastanneista

Lähde: Ornamon työmarkkinakysely 2016 © ORNAMO RY

Kuvio 4. Ornamon kyselyyn vastanneet alueellisesti 2016, prosenttia vastanneista

Lähde: Ornamon työmarkkinakysely 2016 © ORNAMO RY

2.2 Työmarkkina-asema

Ornamon työmarkkinakyselyyn osallistuneista 60 prosenttia oli palkansaajia ja 28 prosenttia yrittäjiä. Ilman yritysmuotoa työskentelevät freelancerit ja taitelijat asettuvat työmarkkina-asemansa perusteella lähelle yrittäjiä (Kuvio 5). Heitä oli kuusi prosenttia vastanneista. Työttöminä oli kaksi prosenttia. Ornamon ja sen järjestöjen jäsenistöön kuuluu myös opiskelijoita ja eläkeläisiä, mutta heidän osuutensa kyselyyn osallistuneista oli pieni, sillä kysely koski työmarkkinoiden käytössä olevia muotoilualan palkansaajia, yrittäjiä ja muita itsenäisiä ammatinharjoittajia.

Palkansaajien työmarkkina-asema, työtehtävät ja työnantajat

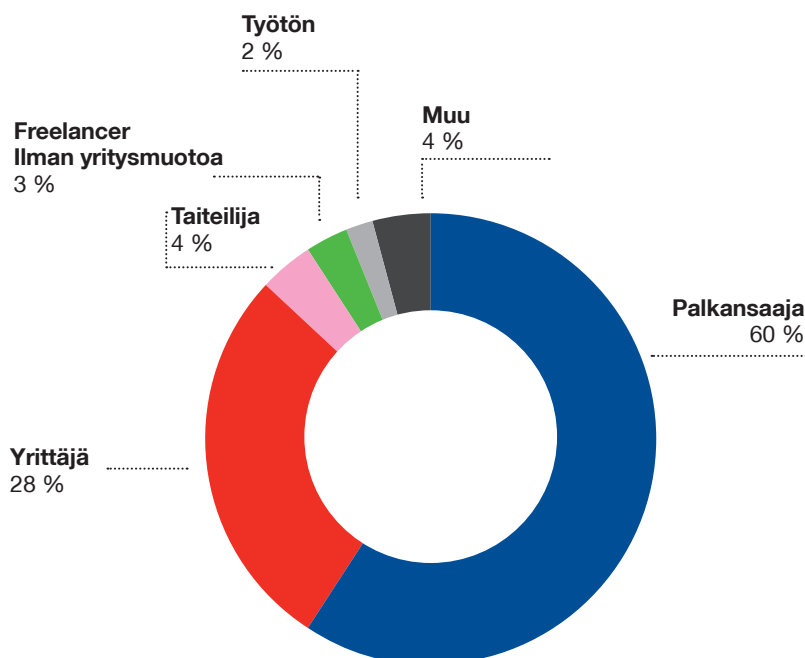
Palkansaajista 83 prosentilla oli vakituinen kokoaikatyö marraskuussa 2016. Kymmenen prosenttia työskenteli määräaikaisessa kokoaikatyössä. Kokoaikatyössä olevien osuus oli muotoilualalla hieman pienempi kuin kaikkien palkansaajien

keskiarvo Tilastokeskuksen tilastojen mukaan. Ornamon jäsenet poikkeavat kaikista palkansaajista etenkin siinä, että määräaikaista osa-aikatyötä tekevien osuus kaikista osa-aikatyötä tekevästä on selvästi suurempi. Sen sijaan kaikkien palkansaajien keskuudessa vakituinen osa-aikatyö on yleisempää (Taulukko 1).

Ornamon kyselyyn vastanneista palkansaajista yli 80 prosenttia työskenteli yksityisessä yrityksessä tai yleishyödyllisessä yhteisössä vuonna 2016. Kuntayhteisössä (kunnat ja kuntayhtymät), valtioorganisaatioissa ja muissa julkisyhteisöissä työllistyi heistä vajaa viidennes. Kyselystä ilmeni, että yli 50 prosenttia palkansaajista työskenteli keskiuurissa 50–249 henkilön tai suurissa vähintään 250 henkilön organisaatiossa. Osuus on suuri, sillä esimerkiksi tämänkokoisia yrityksiä on vain prosentti Suomen kaikista yrityksistä, jos alkutuotantoa ei oteta lukuun (Kuvio 6).

Kyselyyn vastanneista palkansaajista 42 prosenttia toimi konsultointi- ja suunnittelutehtävissä. Neljännes oli tuotekehityksen puolella ja joka

Kuvio 5. Ornamon kyselyyn vastannut pääasiallisen ammattiaseman mukaan joulukuussa 2016, prosenttia vastanneista

Lähde: Ornamon työmarkkinakysely 2016 © ORNAMO RY

kahdeksas työllistyi koulutus- ja opetustehtävissä. Loppuosa toimi johtotehtävissä, markkinoinnissa ja myynnissä tai muissa tarkemmin erittelemättömissä työtehtävissä. Noin 89 prosenttia kyselyyn vastanneista oli tavallisia työntekijöitä tai toimihenkilöitä, vaikka heistä enemmän kuin joka kolmannen työtehtäviin kuului työnjohtoa. Varsinaisia esimiehiä oli kyselyyn vastanneista yksitoista prosenttia.

Ornamon kyselyistä kävi ilmi, että sivutoimet ovat muotoilualalla melko yleistä, sillä 35 pro-

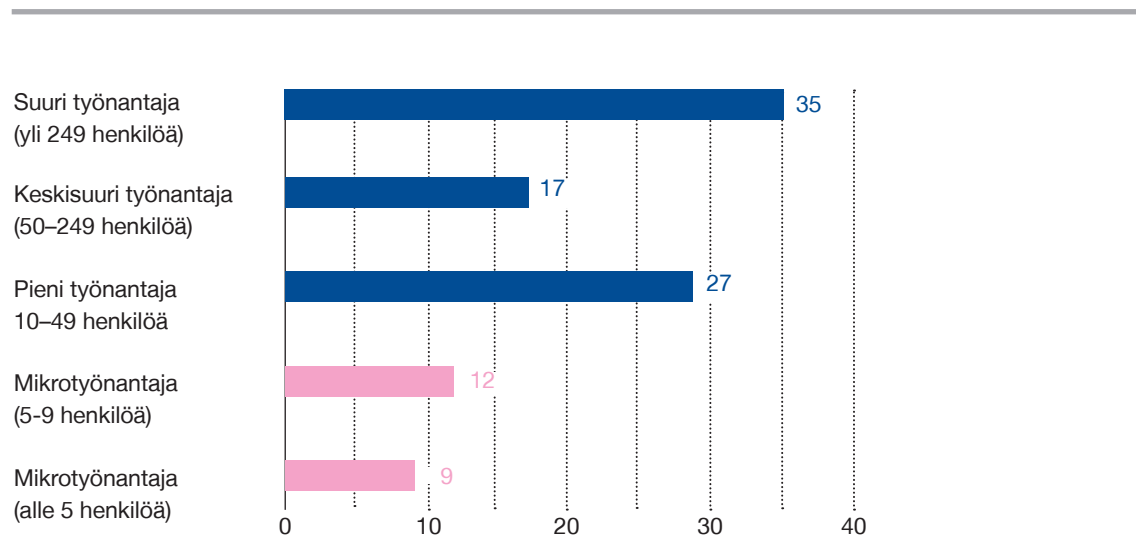
senttia päätoimisista palkansaajista työskenteli toissijaisesti toisen työnantajan palveluksessa, itsenäisenä yrittäjänä tai freelancerina. Sivutoimisuus on yleistä naisvaltaisilla toimialoilla. Sivutoiminen yrittäjyys antaa palkkatyössä toimiville ammattiosaajille mahdollisuuden lisäansioihin ja antaa kokemusta yrittäjänä, jos sitä voidaan harjoittaa joustavasti päätoimen ohessa. Lisäksi sivutoiminen yrittäjyys voi sopia hyvin henkilöiden määrättyyn elämäntilanteeseen (Kuvio 7).

Taulukko 1. Ornamon kyselyyn vastanneet palkansaajat ja kaikki palkansaajat vuonna 2016 ja kaikki palkansaajat työsuhdetyypin mukaan vuonna 2015 (keskiarvo), prosenttia vastanneista

	Osuus Ornamon kyselyyn vastanneista, %	Osuus maamme kaikista palkansaajista, %
Kokoaikatyössä	83	85,3
-vakituinen kokoaikatyö	72,7	74,1
-määräaikainen kokoaikatyö	10,3	11,2
Osa-aikatyössä	17,0	14,7
-vakituinen osa-aikatyö	9,5	10,5
-määräaikainen osa-aikatyö	7,5	4,2
Yhteensä	100,0	100,0

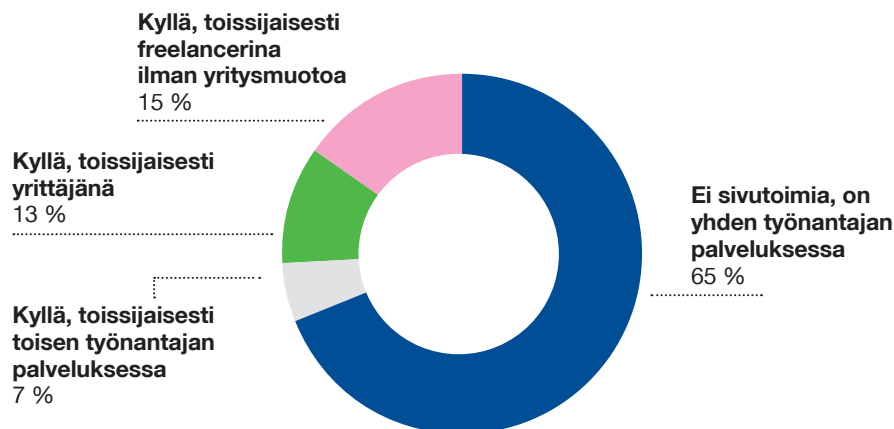
Lähteet: Ornamon työmarkkinakysely 2016; Työvoimatutkimus, Tilastokeskus © ORNAMO RY

Kuvio 6. Ornamon kyselyyn vastanneiden palkansaajien työnantajat koko- luokittain henkilöstön määrän mukaan 2015, prosenttia

Lähde: Ornamon työmarkkinakysely 2016 © ORNAMO RY

Kuvio 7. Ornamon kyselyyn vastanneiden päätoimisten palkansaajien sivutoimet 2016, prosenttia vastanneista

Lähde: Ornamon työmarkkinakysely 2016 © ORNAMO RY

2.3 Yleinen työllisyyskehitys ja muotoilualan näkymät

Työ- ja elinkeinoministeriö TEM:n työllisyyskatsauksen mukaan työ- ja elinkeinotoimistoissa oli lokakuun 2016 lopussa 328 900 työtöntä työnhakijaa, mikä oli 8 700 henkilöä vähemmän kuin vuotta aiemmin. Kokoaikaisesti lomautettuja oli 19 700 eli 2 600 vähemmän kuin vuotta aiemmin. Keskimäärin työttömiä työnhakijoita oli 12,5 prosenttia työvoimasta.⁵ Huolestuttavaa työllisyyskehityksessä oli pitkäaikaistyöttömien eli yhtäjaksoisesti yli vuoden työttöminä olleiden määrän kasvu. Heitä oli 122 700 henkilöä, mikä oli 9 600 enemmän kuin vuotta aiemmin.

Työttömyys on alentunut kaikissa ikäryhmissä mukaan lukien alle 25-vuotiaat ja yli 50-vuotiaat.⁶ 2010-luvulla uutena kehityspiirteenä on työttömyyden lisääntyminen koulutettujen keskuudessa. Prosentuaalisesti eniten työttömyys on lisääntynyt vuosina 2015–16 vain tutkijakoulutusasteella (2 %) ja alemmalla ja ylempällä korkeakouluasteella (1–2 %). Korkeasti koulutettujen työllisyystilanteen heikentyminen on vaikuttanut eniten naisten

työllisyyteen. Naisten työttömyys ei ole laskenut kuluneen vuoden aikana lainkaan, mutta miesten aleni neljällä prosentilla.

Laajan työttömyyden käsitteen mukaisesti työttömien työnhakijoiden ja erilaisten työvoimapolitiittisten toimenpiteiden tai palvelujen piirissä olleiden kokonaismäärä oli lokakuun 2016 lopussa 457 800 henkilöä.⁷ Palvelujen piirissä oleviin lasketaan palkkatuilla ja valtiolle tukityöllistetyt, starttirahan saajat, työvoimakoulutuksessa, valmennuksessa, työharjoittelussa sekä työ- ja koulutuskokeilussa olevat. Heihin luetaan myös vuoroteltuvapaasijaisena työskentelevät, kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvat sekä omaehtoisessa opiskelussa työttömyysetuudella olevat.

Kaikkiaan palvelujen piirissä oli 128 800 henkilöä, mikä oli 7 900 henkilöä enemmän kuin vuosi sitten samaan aikaan. Työllistettyjen joukko on kasvanut kunnissa ja yksityisellä alalla, kuntouttavassa työtoiminnassa ja omaehtoisessa opiskelussa. Siten työttömyyden väheneminen oli osittain näennäistä, sillä työpoliittisten toimenpiteiden piirissä olleiden määrä on lisääntynyt. Toisena tilastollisena syynä työllisyyden paranemiseen

5 Alueellisesti tarkasteltuna tilanne oli pahin Keski-Suomen, Kaakkois-Suomen ja Pohjois-Karjalan ELY-keskusalueilla, joissa työttömiä työnhakijoita oli 15–16 prosenttia työvoimasta. Työllisyystilanne (pl. Ahvenanmaa) oli edelleen parhain Pohjanmaalla ja Etelä-Pohjanmaalla (työttömiä alle 10 % työvoimasta). Kaiken kaikkiaan työttömien työnhakijoiden suhteellinen osuus on vähentynyt 11 ELY-keskusalueella viimeksi kuluneen vuoden aikana. Vastaavasti työttömyys on lisääntynyt neljällä ELY-keskusalueella.

6 Lokakuussa 2016 alle 25-vuotiaita oli työttöminä työnhakijoina 41 000, eli 2 400 vähemmän kuin vuotta aiemmin. Yli 50-vuotiaita työttömiä 125 200, mikä oli 1 200 vähemmän kuin vuotta aiemmin.

7 Määrä oli 800 vähemmän kuin vuotta aiemmin.

voivat olla työvoiman tarjonnassa tapahtuneet muutokset. Tosin avoimien työpaikkojen määrän kasvu viittää työllisyystilanteen aitoon kohene- miseen.⁸

Tilastokeskuksen tilastot

Työttömyyttä seurataan Suomessa myös Tilas- tokeskuksen työvoimatutkimuksen perusteella. Työvoimatutkimuksen ja työnvälitystilaston työt- tömyysluvut poikkeavat toisistaan, mikä johtuu tilastointiperusteiden eroista työnhaun aktiivisuu- den ja työmarkkinoiden käytettävissä olon osalta. Työ- ja elinkeinoministeriön työnvälitystilasto perustuu lainsäädäntöön ja hallinnollisiin määrä- yksiin. Tilastokeskuksen työvoimatutkimus nou- dattaa sen sijaan Kansainvälisen työjärjestön ILO:n tilastointisuosituksia ja EY:n tilastoviraston Eurostatin käytäntöjä.

Tilastokeskuksen työvoimatutkimus perustuu 15–74-vuotiaasta väestöstä poimittuun otospohjai- seen kyselytutkimukseen. Työvoimatutkimukses- sa työtön on henkilö, joka tutkimusviikolla on työtä vailla (ei ollut palkkatyössä tai tehnyt työtä yrittä- jänä), on etsinyt työtä aktiivisesti viimeisten neljän viikon aikana palkansaajana tai yrittäjänä ja voisi aloittaa työn kahden viikon kuluessa. Myös henki- lö, joka on työtä vailla ja odottaa sovitun työn alkam- ista kolmen kuukauden kuluessa, luetaan työt- tömäksi, jos hän voisi aloittaa työn kahden viikon kuluessa.⁹

TEM:n työnvälitystilastossa ei työttömälle ole yhtä tiukkoja työnhaun kriteerejä kuin Tilasto- keskuksen työvoimatutkimuksessa. Työnvälitys- tilastossa työtön on työnhakija, joka on ilman työtä eikä työllisty päätoimisesti yritystoiminnassa. Työnvälitystilastossa työttömiin luetaan työnhaki- jiksi ilmoittautuneet kokonaan lomautetut. Sitä vastoin työttömiksi työnhakijoiksi ei lueta työttö- myyseläkkeen saajia eikä päätoimisia koululaisia ja opiskelijoita – ei edes loma-aikoina. Käytännös- sä työnvälitystilasto kattaa työttömät, jotka saavat työttömyyskorvausta.

Työvoimatutkimuksen mukaan työttömiä oli vuoden 2016 lokakuussa 217 000, mikä oli 112 000 vähemmän kuin TEM:n työnvälitystilastossa oli työttömiä työnhakijoita. Työvoimatutkimuksen

mukainen työttömyysaste oli 8,1 prosenttia loka- kuussa 2016. Edellisestä vuodesta työttömien määrä oli vähentynyt noin 18 000 henkilöllä ja työttömyysaste 0,6 prosenttiyksiköllä. Suurin Tilastokeskuksen ja TEM:n työttömyyslukujen eroja selittävä tekijä on piilotyöttömyys.¹⁰ Piilo- työttömiä oli työvoimatutkimuksen mukaan loka- kuussa 2016 keskimäärin 168 000 henkilöä.

Suomen nykyisen kesällä 2015 toimintakau- tensa aloittaneen hallituksen tavoitteena on nos- taan työllisten määrää 110 000 henkilöllä ja työllis- yysastetta 72 prosenttiin vuoteen 2019. Arkipärjen mukaan tavoitteen saavuttaminen on mahdotonta neljässä vuodessa,¹¹ sillä se edellyttäisi reipasta 3–4 prosentin bruttokansantuote bkt:n kasvua, eikä sellaista ole näköpiirissä. Suomen bkt lisääntyi Tilastokeskuksen ennakkotietojen mukaan 0,2 prosenttia vuonna 2015 ja seuraaville vuosille en- nustetaan 1,0–1,5 prosentin kasvua, mikä ei riitä parantamaan sanottavasti työllisyystilannetta.

Vertailun vuoksi voidaan mainita, että naapuri- maamme Ruotsin talous kasvaa tällä hetkellä 3–4 prosentin vuosivauhtia. Myös muissa Pohjoismais- sa ja koko EU:ssa talous kasvaa keskimäärin nope- ammin kuin Suomessa. Ruotsissa työllisten määrä on lisääntynyt viime vuosikymmenen huippuvuo- sista eli vuosina 2008–15 noin 242 000 henkilöl- lä (+5,3 %). Samanaikaisesti Suomen työllisyys on pienentynyt 94 000 henkilöllä (-3,7 %). Suomessa 15–64 -vuotiaiden työllisyysaste oli 68 prosenttia vuonna 2015, kun se Ruotsissa oli samanaikais- ti 76 prosenttia.¹²

Muotoilijoiden työllisyysnäkömät

Ornamon kyselyyn vastanneista 75 prosenttia suhtautuu luottavaisesti tulevaisuuteen ja piti työ- paikkansa säilymistä täysin tai melko varmana loppuvuonna 2016. Vastanneista kuitenkin yhdek- sän prosenttia piti irtisanomisia mahdollisena ja todennäköisenä. Myös lomautuksia piti mahdol- lisenä ja todennäköisinä yhdeksän prosenttia vas- taajista (Kuvio 8). Irtisanomisia ja lomautuksia pelkäävien osuus on pienentynyt selvästi edelli- sestä vuodesta erityisesti irtisanomisia pelkäävien osalta. Heitä oli kahdeksan prosenttia vähemmän kuin vuotta aiemmin.

8 Avoimia työpaikkoja oli lokakuussa 2016 noin 40 000, eli 3 700 enemmän kuin vuotta aiemmin. Avoimet työpaikat lisääntyivät eniten rakennus-, korjaus- ja valmisalalla ja prosessi- ja kuljetusalalla.

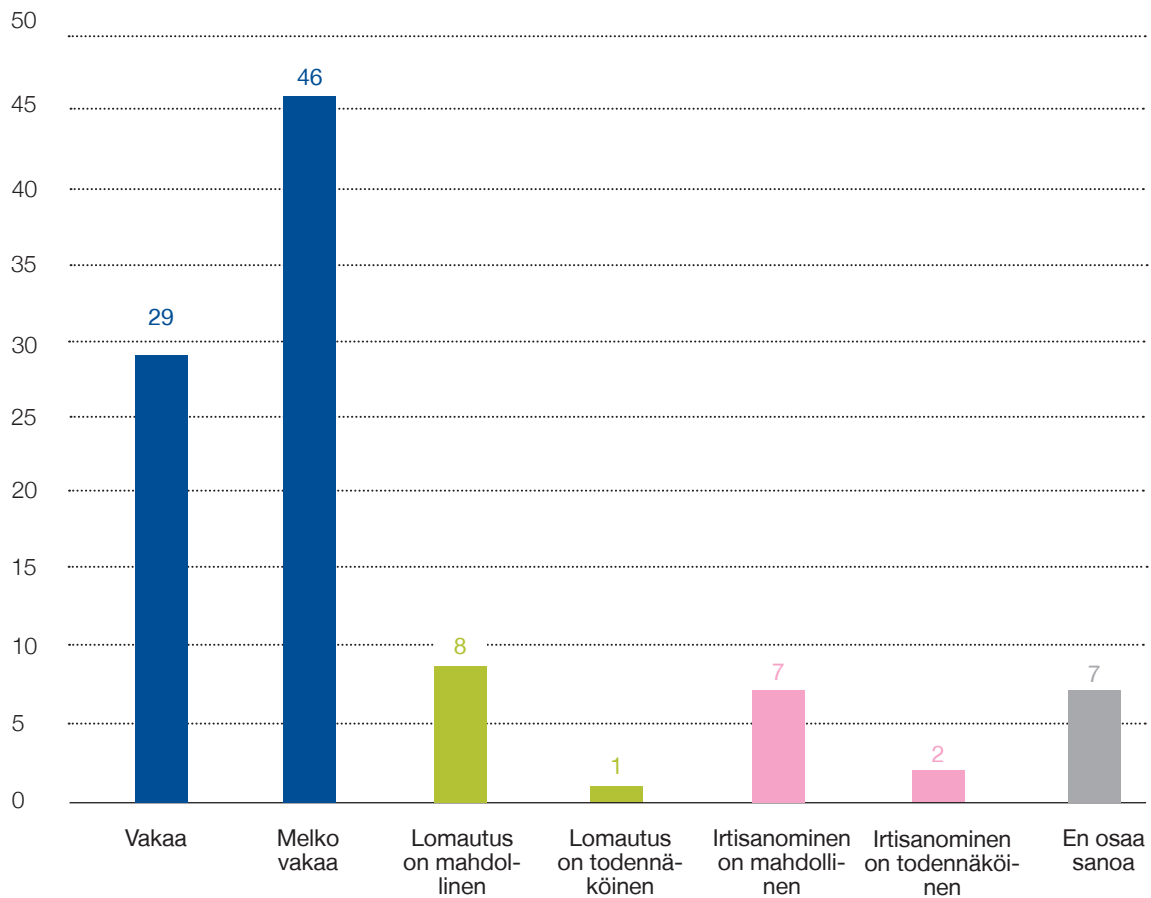
9 Työttömäksi luetaan myös opiskelija ja työpaikastaan toistaiseksi lomautettu, joka täyttää yllä mainitut kriteerit.

10 Piilotyöttömäksi luetaan työvoimatutkimuksessa työvoiman ulkopuolella oleva henkilö, joka haluaisi ansiotyötä ja olisi työhön käytettävissä kahden viikon kuluessa, mutta ei ole aktiivisesti etsinyt työtä viimeisten neljän viikon aikana.

11 Työmarkkinajärjestöjen sopiman kilpailukyky sopimuksen (yhteiskuntasopimuksen) arvellaan tuovan Suomeen 35 000 uutta työpaikkaa. Tosiasiassa edes tämän tavoitteen saavuttaminen ei ole varmaa.

12 20–64-vuotiaiden työllisyysaste oli Suomessa 73 prosenttia mutta Ruotsissa 81 prosenttia vuonna 2015.

Kuvio 8. Ornamon kyselyyn vastanneiden palkansaajien varmuus työpaikan säilymisestä lähitulevaisuudessa, prosenttia vastanneista

Lähde: Ornamon työmarkkinakysely 2016 © ORNAMO RY

3 Palkat ja yritysten työvoima- kustannukset

Muotoilualan kuukausipalkat edustavat Suomessa alemman korkeakoulututkinnon suorittaneiden palkansaajien keskiansiotasoa. Ornamon kyselyyn vastanneiden kokonaisansioiden keskiarvo oli 3 350 euroa ja mediaani 3 300 euroa kuukaudessa vuonna 2016. Keskipalkkojen kehitys pysähtyi vuosina 2014–15, mutta on kääntynyt kyselyjen mukaan loivaan nousuun vuonna 2016.

Palkkojen korotukset ovat silti pieniä ja ne ovat syntyneet lähinnä yleiskorotusten kautta. Toiseksi yleisin tapa on henkilökohtainen korotus. Kolmanneksi eniten palkkaan vaikuttavat siirtyminen uuden työnantajan palvelukseen. Kilpailukyky sopimus leikkaa nimellispalkkojen kehitystä, mutta verotuksen keventyminen lisää keskipalkkaisen muotoilualan palkansaajan nettotuloja runsaalla 200 eurolla vuonna 2017.

Vaikka muotoilualan palkat edustavat suomalaisten palkansaajien keskipalkkatasoa, täysin tyytyväisiä palkkaansa oli vain 34 prosenttia Ornamon kyselyyn vastanneista palkansaajista. Vastaavasti 45 prosenttia ilmoitti, että palkkataso ei ole riittävä. Lisäksi 18 prosenttia totesi tulevansa toimeen tuloillaan, mutta kertoi työmäärän olevan kohtuuttoman suuri palkkatasoon verrattuna.

3.1 Palkansaajien ansiotaso

Ornamon kyselyn mukaan muotoilualan palkansaajien kokonaisansioiden keskiarvo oli marraskuussa 2016 noin 3 350 euroa, mikä vastaa Suomessa alemman korkeakoulututkinnon suorittaneiden kokonaisansioiden keskiarvoa (3 430 euroa) (Kuvio 9). Mediaanipalkka oli 3 300 euroa, mikä oli hieman suurempi kuin alemman korkeakoulututkinnon suorittaneiden mediaanikokonaisansio (3 130 euroa). Kokonaisansiot kuvaavat säännölliseltä sekä muulta työajalta, kuten yli- ja lisätyöajalta, maksettuja palkkoja, eivätkä ne sisällä lomapalkkoja tai tulospalkkioita.

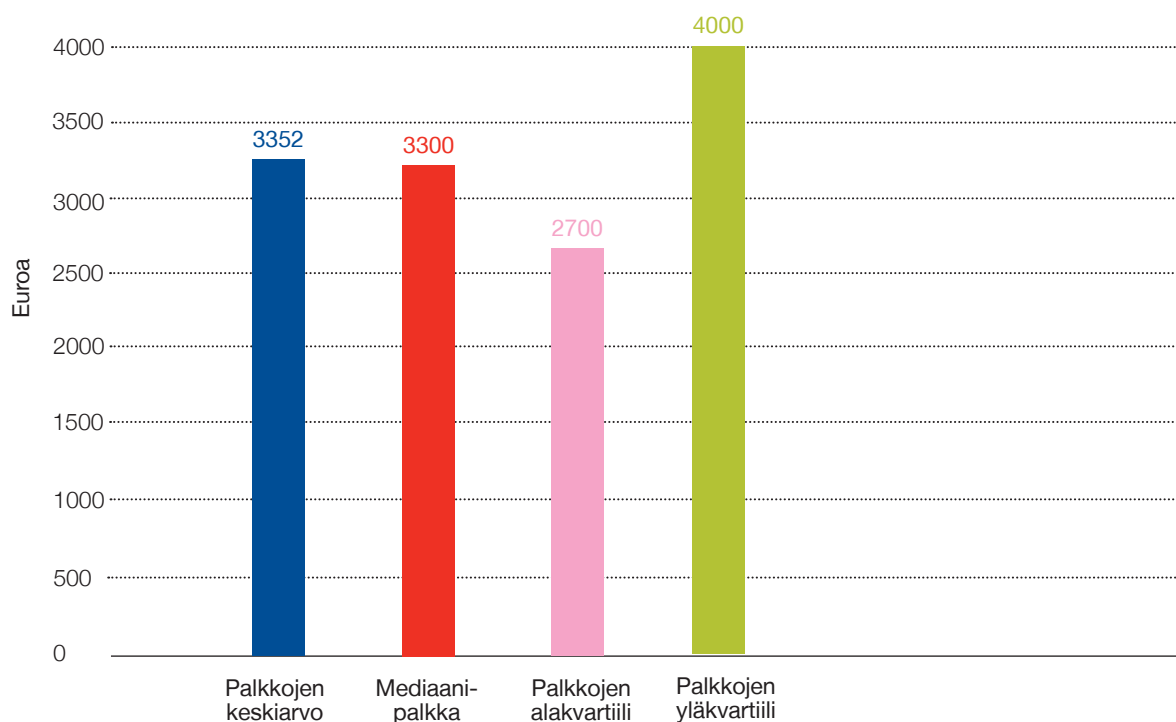
Kyselytutkimuksissa palkkatasoa ei ole tarkasteltu ammattinimikkeen, toimenkuvan tai työnantajan toimialan perusteella. Syynä on, että tarkem-

man tason rahamääräiset tiedot eivät ole tarpeeksi luotettavia julkistettaviksi, mikä johtuu vastaajien pienestä määrästä.¹⁴ Vastaajien kokonaismäärä jäi palkkatietojen osalta 254 henkilöön vuonna 2016. Kyselystä saadut tiedot palkkatasosta kuvaavat silti aika hyvin muotoilualoilla toimivien suunnittelijoiden tai asiantuntijoiden¹⁵ kuukausiansiotasoa, sillä heidän osuutensa kyselyyn vastanneista oli yli 70 prosenttia.

Virallisen ammattiluokituksen mukaiset palkat

Lisätietoja muotoilualan palkansaajien palkkojen kehityksestä voidaan saada määrättyjen ammattiryhmien osalta Tilastokeskuksen palkkarakenteilastoista. Ammattiluokituksen mukaiset vertailukelpoiset tilastot ovat käytettävissä tilastovuodesta 2010 lukien. Ne kattavat muotoilualan osalta tuo-

Kuvio 9. Ornamon kyselyyn vastanneiden palkansaajien keskimääräiset kokonaisansiot kuukaudessa (€), marraskuussa 2016, prosenttia¹³

Lähde: Ornamon työmarkkinakysely © ORNAMO RY

13 Kun havainnot laitetaan järjestykseen kuukausipalkan suuruuden mukaan, mediaaniluku kuvaa keskimmäistä havaintoa. Alakvartiilin alapuolelle jää neljäsosa havainnoista ja yläkvartiilin alapuolelle kolme neljäsosaa havainnoista. Ylä- ja alakvartiilin erotuksesta saadaan arvioitua kvartiiliväli, johon mahtuu 50 prosenttia havainnoista.

14 Monien yksittäisten ammattinimikkeiden, toimenkuvien tai työnantajien toimialojen osalta vastaajamäärät jäivät alle kahteenkymmeneen tai jopa muutamaan henkilöön, minkä vuoksi saaduista vastauksista laskettavien kuukausipalkkojen keskiarvo- tai mediaanilukuihin sisältyy suuria virhemahdollisuuksia. Näin pieneen havaintojen määrään perustuvia tilastoja ei myöskään julkaista Tilastokeskuksen palkkatilastoissa. Lisäksi asiaan vaikuttaa se, että pääosa vastanneista työskentelee yksityisissä yrityksissä, joissa palkat määräytyvät pitkälti työnantajakohtaisesti.

te- ja vaatesuunnittelijat (luokka 2163), graafiset ja multim mediasuunnittelijat (luokka 2166), sisustussuunnittelijat (luokka 3432) sekä käsityötuotteiden valmistajat (luokka 731). Vuodelta 2015 palkkatietoja on saatavilla myös koru-, kulta- ja hopeasepistä (luokka 7313).¹⁶

Tilastokeskuksen palkkarakennetilastojen mukaan tuote- ja vaatesuunnittelijoiden säännöllisen työajan keskiansio oli 3 660 euroa kuukaudessa vuonna 2015.¹⁷ Graafisten ja multim mediasuunnittelijoiden keskiansiot olivat 3 514 euroa, sisustussuunnittelijoiden 2 280 ja käsityövalmistajien 2 472 euroa. Palkkatilastot kuvaavat vain yrityksissä työskentelevien alan palkansaajien ansiotasoa. Julkisyhteisöistä (valtio ja kunta-yhteisöt) palkkatietoja on saatavilla vain graafisten ja multim mediasuunnittelijoiden osalta.¹⁸ Syynä on havaintojen pieni määrä.

Nimellisten kuukausipalkkojen nousu on ollut muotoilualalla kuitenkin heikkoa vuodesta 2014 lukien, jolloin palkkakehitys pysähtyi ja nimellisansiot kääntyivät laskuun.

Keskipalkat alenivat etenkin käsityövalmistajien, koru-, kulta- ja hopeaseppien keskuudessa (Taulukko 2). Kokonaisuudessaan palkkakehitys on ollut muotoilualalla viime vuosina hitaampaa kuin kansantaloudessa keskimäärin ansiotaso-indeksillä mitattuna. Tilastokeskuksen ansiotasoindexin mukaan palkat nousivat koko kansantaloudessa 5,4 ja yksityisellä alalla 6,3 prosenttia vuosina 2012–15.

Myönteistä palkkakehityksessä on, että naisten kuukausipalkat ovat nousseet miesten palkkojen tasolle. Tuote- ja vaatesuunnittelijoiden sekä sisustussuunnittelijoiden osalta naisten palkkataso oli jopa hieman miesten palkkatasoa korkeampi, mutta graafisten ja multim mediasuunnittelijoiden osalta naisen palkka oli vuonna 2015 edelleen 90 prosenttia miesten palkoista. Käsityöalan palkkatasosta ei ole tuoreita tilastoja, mutta Tilastokeskuksen aiempien vuosien palkkatilastojen perusteella voidaan sanoa, että miesten palkat ovat korkeammat kuin naisten palkat.

Taulukko 2. Säännöllisen työajan kuukausipalkkojen kehitys muotoilualan ammateissa (yksityinen ala) 2012–15

	Tuote- ja vaatesuunnittelijat	Graafiset ja multim mediasuunnittelijat	Sisustus-suunnittelijat	Käsityötuotteiden valmistajat
2012, euroa	3513	3641	2307	2592
2013, euroa	3701	3670	2334	2644
2014, euroa	3690	3443	2284	2561
2015, euroa	3660	3514	2280	2472
Nimellinen kasvu 2014–15	-0,8	2,4	-0,2	-3,5
Nimellinen kasvu 2012–15 %	4,2	-3,2	-1,2	-4,6
Naisten ansiot/miesten ansiot 2015, %	103,4	90,5	102,4	..

Lähde: Palkkarakennetilasto, Tilastokeskus Sisustussuunnittelijat: esim. sisustussuunnittelija, visualisti, somistaja, myymäläsuunnittelija. Ei sisällä sisustusarkkitehtejä (Ammattiluokitus 2010, Tilastokeskus).

15 Konsultointi ja suunnittelu, tuotekehitys- ja suunnittelu sekä muu tutkimus ja kehittäminen.

16 Koru-, kulta- ja hopeaseppien keskikuukausiansiot olivat 2 474 euroa vuonna 2015.

17 Säännöllisen työajan kuukausipalkat eroavat kokonaisansioista siten, että ne eivät sisällä yli- ja lisätyöajalta maksettua palkkoja.

18 Kunnissa graafisten ja multim mediasuunnittelijoiden keskikuukausiansiot olivat 2 785 euroa vuonna 2015.

Taulukko 3. Säännöllisen työnajan kuukausipalkkojen nimellinen kehitys (keskiarvot) muotoilualaan liittyvien tutkintojen suorittaneiden osalta 2012–15¹⁹

	Palkka 2012, €	Palkka 2013, €	Palkka 2014, €	Palkka 2015, €	Kasvu 2014–15%	Kasvu 2012–15%
Artesaani	2 461	2 520	2 543	2 543	0,0	3,3
Kuvataiteen perustutkinto	2 475	2 571	2 530	2 585	2,2	4,4
Käsi- ja taideteollisuuden ammattitutkinto	2 847	2 435	2 917	2 968	1,7	4,3
Käsi- ja taideteollisuuden erikoisammattitutkinto	2 956	3 048	3 313	3 622	9,3	22,5
Artenomi	3 167	3 108	3 158	3 171	0,4	0,1
Käsi- ja taideteollisuuden AMK-tutkinto	2 722	2 777	2 848	2 936	3,1	7,9
Kuvataiteen AMK-tutkinto	2 474	2 513	2 548	2 899	13,8	17,2
Yksityisten alojen keski- kuukausiansiot	3 428	3 503	3 538	3 574	1,0	4,3

Lähde: Yksityisen sektorin palkkatilastot © TILASTOKESKUS

3.2 Ansiot ja koulutustaso

Tilastokeskus tarjoaa säännöllisen työajan kuukausipalkkojen kehitystä kuvaavia tilastoja myös eräiden muotoilualaan liittyvien tutkintojen osalta, joita ovat artesaani (luokka 3211 taide- ja käsiteollisuuden peruskoulutus), kuvataiteen perustutkinto (luokka 3213), käsi- ja taideteollisuuden ammattitutkinto (luokka 324), käsi- ja taideteollisuus erikoisammattitutkinto (luokka 327), artenomi (luokka 5211 ammattikorkeakoulututkinto), käsi- ja taideteollisuuden ammattikorkeakoulututkinto (luokka 6211) ja kuvataiteen ammattikorkeakoulututkinto (luokka 6213).

Palkkatilastojen mukaan kuukausipalkat nousivat vuonna 2015 yli kolmeen tuhanteen euroon artenomeilla ja käsi- ja taideteollisuuden erikoisammattitutkinnon suorittaneilla. Myönteisintä palkkakehitys on ollut kuvataiteen AMK-tutkinnon ja käsi- ja taideteollisuuden erikoisammattitutkinnon suorittaneilla. Näissä koulutushaaroissa palkkakehitys on ollut parempaa kuin koko yksityisellä alalla keskimäärin. Tosin keskiarvoina laskettujen palkkojen kehitykseen voi liittyä tilastollisista syistä johtuvia vuosittaisia vaihteluja, mikä johtuu pienestä otoskoosta (Taulukko 3).

3.3 Palkat ja työvoimakustannukset muotoilutoimistoissa

Tilastokeskuksen yritystilastojen pohjalta voidaan seurata alan osaamisintensiivisten KIBS-alojen (muotoilutoimistojen) palkkojen kehitystä ja verrata sitä yritysten liikevaihdon ja työn tuottavuuden (liikevaihto per henkilöstö) yleiseen kehitykseen. Muotoilutoimistoihin luetaan graafinen muotoilu (Nace 74101), sisustussuunnittelu (Nace 74102) ja teollinen muotoilu (Nace 74109).

Vuonna 2015 näillä toimialoilla oli Tilastokeskuksen ennakkotietojen mukaan 2 079 yritystä, joiden työllisyys oli noin 1 780 henkilöä ja liikevaihto 216 miljoonaa euroa.²⁰

Palkansaajien vuosipalkat olivat muotoilualan erikoistuneissa KIBS-yrityksissä keskimäärin 40 500 euroa vuoden 2015 ennakkotietojen mukaan. Tämä vastasi 3 370 euroa kuukautta kohden laskettuna, mikä oli lähellä Ornamon kyselyssä saatua keskiarvopalkkaan (3 350 euroa). Ansiotaso oli parhain teollisen muotoilussa ja alhaisin sisustussuunnittelussa. Palkansaajaa kohden laskettuna vuosipalkat nousivat muotoilutoimistoissa keskimäärin 5,4 prosenttia vuosina 2012–15.

¹⁹ Keskiarvoina laskettujen kuukausipalkkojen kehitykseen voi liittyä pienestä otoskoosta johtuvia vuosittaisia vaihteluja. Sen sijaan mediaanipalkkoja kuvaavat palkkatilastot voisivat antaa palkkakehityksestä tasaisempia aikasarjoja.

²⁰ Ennen tilastovuotta 2013 yritystilastot laadittiin Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisteri YTR:n toimesta. Tilastovuodesta 2013 lukien yritystilastoja laatii yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto.

Palkat nousivat kaikilla muotoilualoilla. Eniten kasvua oli sisustussuunnittelussa. Vuosipalkkojen nousu oli vuosina 2012–15 kaikilla muotoilualoilla hitaampaa kuin työn tuottavuuden (liikevaihto/henkilöstö) kehitys. Ero tuottavuuden ja vuosipalkkojen kehityksen välillä oli suurin teollisessa muotoilussa. Tuottavuuden kehitys ei välttämättä heijastu yritysten kannattavuuteen lyhyellä aikavälillä,²¹ mutta pitkällä aikavälillä kannattavuus on riippuvainen tuotannon tehokkuuden muutoksesta. Tehokkuuden parantumisesta johtuva kannattavuuden kasvu onkin paras keino erottua muista samoilla markkinoilla toimivista kilpailijoista.

Työn tuottavuuden nousu yhdistettynä yksikkötyökustannusten alentumiseen ovat nostaneet muotoilutoimistojen kilpailukykyä jo ilman yhteiskuntasopimusta (kilpailukyky-sopimusta). Tuottavuutta koskevassa tarkastelussa kannattaa ottaa huomioon, että merkittävä osa muotoilutoimistojen henkilöstöstä on yrittäjiä, joiden saamat yrittäjätulot ja osingot, yms. eivät sisälly palkkasummiin. Keskimäärin yrittäjiä on vajaat 40 prosenttia muotoilutoimistojen henkilöstöstä. Osuus oli suurin graafisessa muotoilussa ja pienin teollisen muotoilun toimialalla.

Taulukko 4. Palkansaajien vuosipalkkojen ja tuottavuuden (liikevaihto/henkilöstö) kasvu muotoilun KIBS-yrityksissä 2008–15

	Graafinen muotoilu, euroa	Sisustus-suunnittelu, euroa	Teollinen muotoilu, euroa	Yhteensä, euroa
2008	35600	33600	35800	35000
2009	38400	32800	37100	35900
2010	35100	33500	37400	35600
2011	36200	31000	38700	35300
2012	38600	35600	40400	38400
2013	38500	33700	38800	36900
2014	39300	36800	38800	38200
2015	41650	39001	41120	40484
Vuospalkan kasvu:				
2009–11, %	-5,8	-5,5	4,3	-1,6
2012–15, %	7,9	9,6	1,8	5,4
Tuottavuuden nousu:				
2009–11, %	-1,0	-14,1	-7,4	-9,4
2012–15, %	19,0	16,7	24,5	21,4

Lähde: Yritystilastot, Tilastokeskus Sisustussuunnittelijat: esim. sisustussuunnittelija, visualisti, somistaja, myymäläsuunnittelija. Ei sisällä sisustusarkkitehtejä (Ammattiluokitus 2010, Tilastokeskus).

21 Lyhyellä aikavälillä kannattavuus voi parantua pelkästään hinnan muutosten vuoksi, jos tuotteiden tai palvelujen markkinahinta kohoaa tai tuotannossa käytettävien panosten hinta alenee.

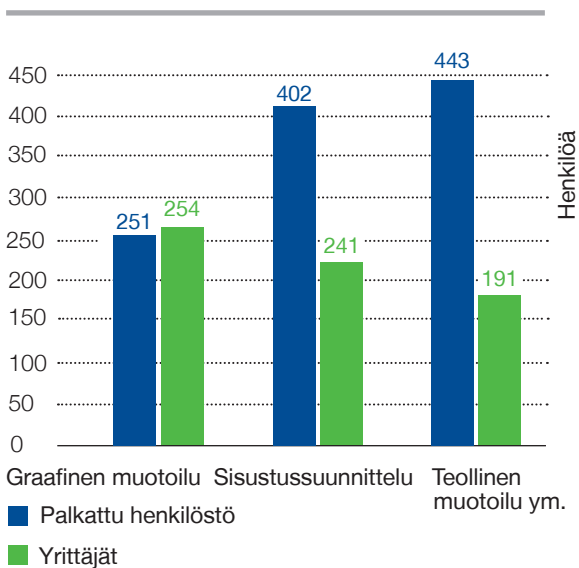
Yritysten henkilöstökulujen kehitys

Henkilöstökulut (palkat ja henkilösivukulut) olivat keskimäärin noin 25 prosenttia muotoilu-alan yritysten liiketoiminnan tuotoista (liikevaihto ja muut liiketoiminnan tuotot) vuonna 2015.

Varsinaiset palkka- ja henkilöstökulut eivät kerro totuutta todellisten henkilöstökulujen koko merkityksestä alle kymmenen henkilöä työllistävässä mikroyrityksissä ja etenkin niissä omistaja-yrittäjäveitoisissa pienyrityksissä, joissa yrittäjät eivät maksa tai voi maksaa palkkaa itselleen kuin yksityisottojen avulla, ja joissa vain yrittäjäeläkemaksut kirjataan yritysten tuloslaskelmiin.

Edellä mainituista syistä johtuen Tilastokeskuksen yritystilastoissa on tehty mikroyrityksille niin sanottu laskennallinen palkkakoikaisu, jonka avulla on arvioitu yrittäjien palkkatoista työpanosta heidän omistamissaan yrityksissä. Palkkakoikaisu on toteutettu siten, että ensiksi on määritelty yrityskohtaisesti yrittäjän palkattomasti tekemä vuosityöpanos. Tämän jälkeen on arvioitu palkattoman työpanoksen palkkasumma.²² Jos palkkakoikaisu otetaan huomioon, olivat henkilöstökustannukset muotoilutoimistoissa keskimäärin 36 prosenttia liiketoiminnan tuotoista vuonna 2015.

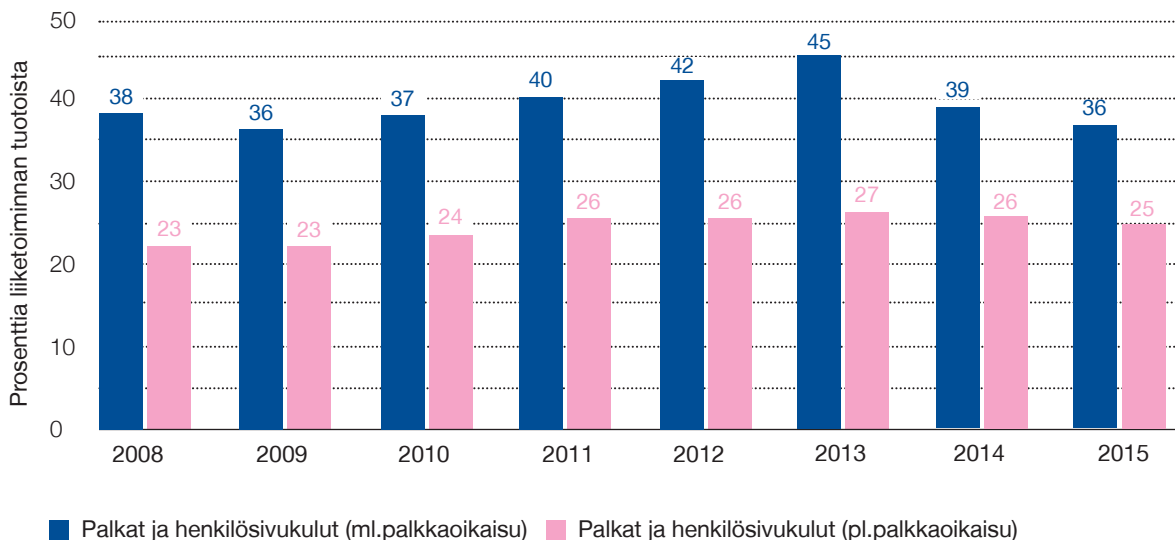
Kuvio 10. Muotoilutoimistojen henkilöstö jaettuna palkansaajiin ja yrittäjiin 2014

Lähde: Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto.

© TILASTOKESKUS

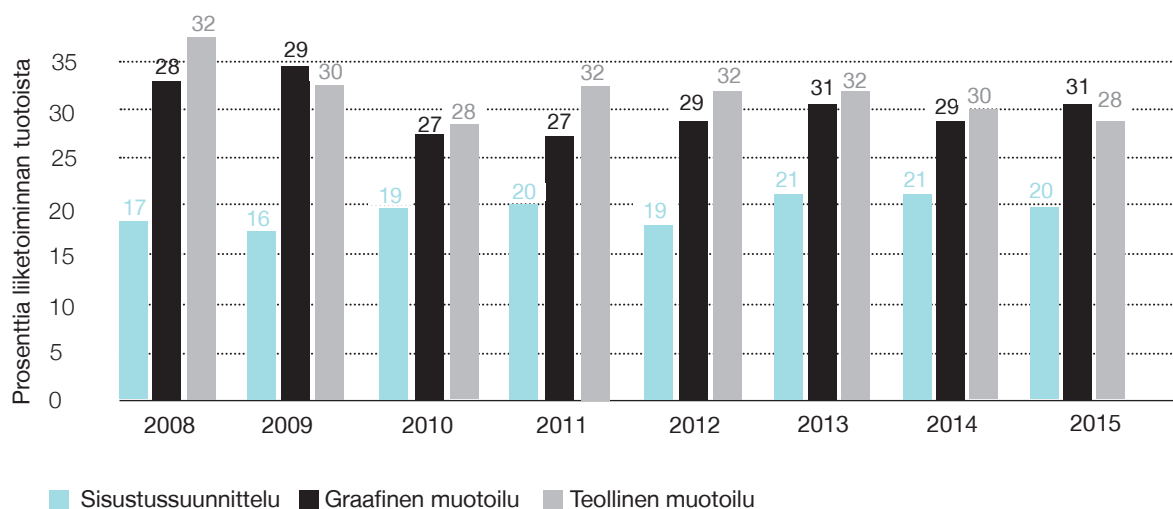
Kuvio 11. Henkilöstökulujen osuus muotoilutoimistojen liiketoiminnan tuotoista, yritysten yhteensä (ml.palkkakoikaisu) 2008-15, prosenttia

Lähde: Työ- ja elinkeinoministeriö, Toimiala online-palvelu

²² Palkkakoikaisun lähtökohtana on, että yritystoiminnan on tuotettava yrittäjälle vähintäänkin kohtuullinen vuosityöpanosta vastaava ansio. Toisaalta palkkakoikaisu on vain laskennallinen kannattavuutta rasittava erä. Se eroaa muista tuloslaskelman eristä siinä suhteessa, että se ei ole todellisuudessa syntynyt kuluerä tai maksu.

Kuvio 12. Henkilöstökulujen osuus muotoilutoimistojen liiketoiminnan tuotoista yritysten toimialoittain (pl.palkkaaikaisu) 2008-15, prosenttia

Lähde: Työ- ja elinkeinoministeriö, Toimiala oneline-palvelu vuodelta 2015 ennakkotiedot

Henkilöstökustannusten suhteellinen osuus muotoilutoimistojen liiketoiminnan tuotoista oli noussut TEM:in julkaisemien tilinpäätöstilastojen mukaan vuosina 2009–13 noin kolme prosenttiyksikköä, jos mikroyritysten palkkaaikaisua ei oteta huomioon. Yritysten kokoluokittain tarkasteltuna henkilöstökulujen osuus liiketoiminnan tuotoista on ymmärrettävistä syistä johtuen suurin vähintään kymmenen henkilön yrityksissä.

Jos palkkaaikaisu otetaan huomioon, olivat henkilöstökustannukset nousseet peräti kahdeksan prosenttia vuosina 2008–13 (Kuvio 11).

Vuosina 2014–15 toteutunut kehitys osoittaa, että palkkakustannusten osuus liiketoiminnan tuotoista on alentunut silminnähden.

Tämä on linjassa palkkojen nousun pysähtymisen kanssa, joskin muutos on suurin yrittäjille arvioituissa laskennallisissa palkoissa. Toimialakohdaisesta tarkastelusta ilmenee, että maksettujen palkkojen osuus liiketoiminnan tuotoista on korkein graafisessa muotoilussa ja alhaisin sisustussuunnittelussa. Palkkakustannusten osuudessa on ollut suhdanneluontoista vaihtelua, mutta ne alenivat teollisessa muotoilussa vuonna 2015.

3.4 Ansiotason kehitys

Tilastokeskuksen tilastojen mukaan muotoilualan palkansaajien keskiansiot ovat hieman korkeammat kuin kaikilla yksityisillä aloilla keskimäärin. Lisäksi ansiotulojen jakauma on muotoilualalla tasaisempaa. Ornamon kyselyjen mukaan runsaat 40 prosenttia ansaitsi 2 500–3 500 euroa kuukaudessa v. 2016. Hyvään vähintään 4 500 euron kuukausipalkkaan ylsi 17 prosenttia vastanneista. Summa vastaa Suomessa ylempään korkeakoulututkinnon suorittaneiden keskimääräistä ansiotasoa. Alle 2 500 kuukausiansiotasoon jäi 17 prosenttia vastanneista²³ (Kuvio 14).

Kyselyssä yli 70 prosenttia totesi, että palkka oli pysynyt ennallaan vuosina 2015–16.²⁴ Palkka oli noussut runsaan viidenneksen osalta ja alentunut 5 prosentin osalta. Korotukset ovat pieniä, sillä ne ovat syntyneet pääosin yleiskorotusten yhteydessä (Kuvio 13). Toiseksi yleisin tapa on henkilökohtainen korotus. Palkka voi nousta myös työntekijän siirtyessä uuden työnantajan palvelukseen tai työn vaativuuden muutoksen yhteydessä. Lisäksi taustalla voi olla uusi asema tai toimenkuva. Palkka alenee yleensä vain kriisitilanteessa (lomautus, yms.).

²³ Alimpaan tuloneljänneeseen kuuluu myös osa-aikaisia työntekijöitä.

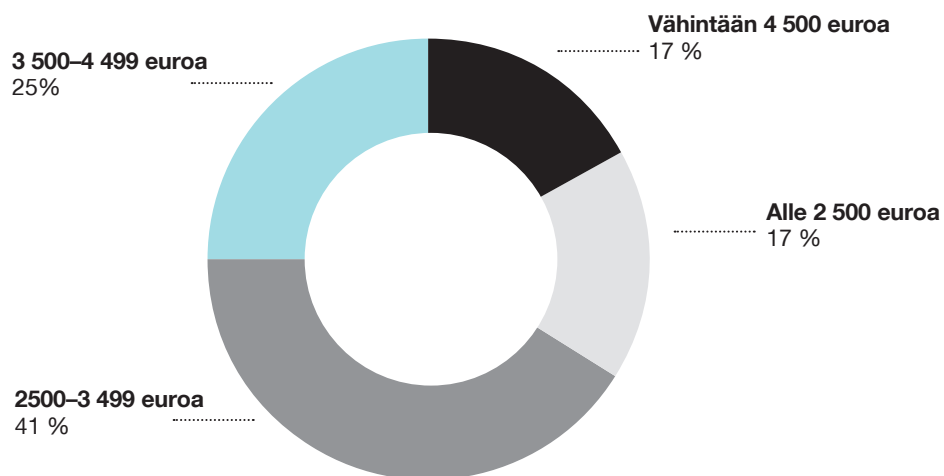
²⁴ Palkka on pysynyt suurin piirtein ennallaan, jos ansiotason nousu tai lasku on ollut alle 200 euroa.

Kuvio 13. Ansiotason muutosten taustatekijät Ornamon kyselyyn vastanneilla 2016, prosenttia

Lähde: Ornamon työmarkkinakysely © ORNAMO RY

Kuvio 14. Ornamon kyselyyn vastanneet palkansaajat keskimääräisten kuukausiansioiden mukaan tuloluokittain lokakuussa 2016, prosenttia vastanneista

Lähde: Ornamon työmarkkinakysely 2016 © ORNAMO RY

Tulospalkkaus ja rojaltit

Tulospalkkauksesta ei kysytty vuonna 2016, mutta edellisenä vuonna kyselyyn vastanneista vajaa viidennes oli tulospalkkauksen piirissä (Kuvio 15). Määritelmällisesti tulospalkkaus on järjestelmä, jossa henkilön saama palkka määräytyy henkilön, ryhmän tai koko organisaation aikaansaaman työtuloksen perusteella. Tulospalkkaus on tunti- tai kuukausipalkkausta täydentävä palkkausmuoto, jolla kannustetaan tärkeinä pidettyjen tavoitteiden saavuttamiseen. Tulospalkkausmuotoja ovat perinteiset ja uudet tavoite- ja tulosjohtamisen myötä syntyneet palkkaustavat.

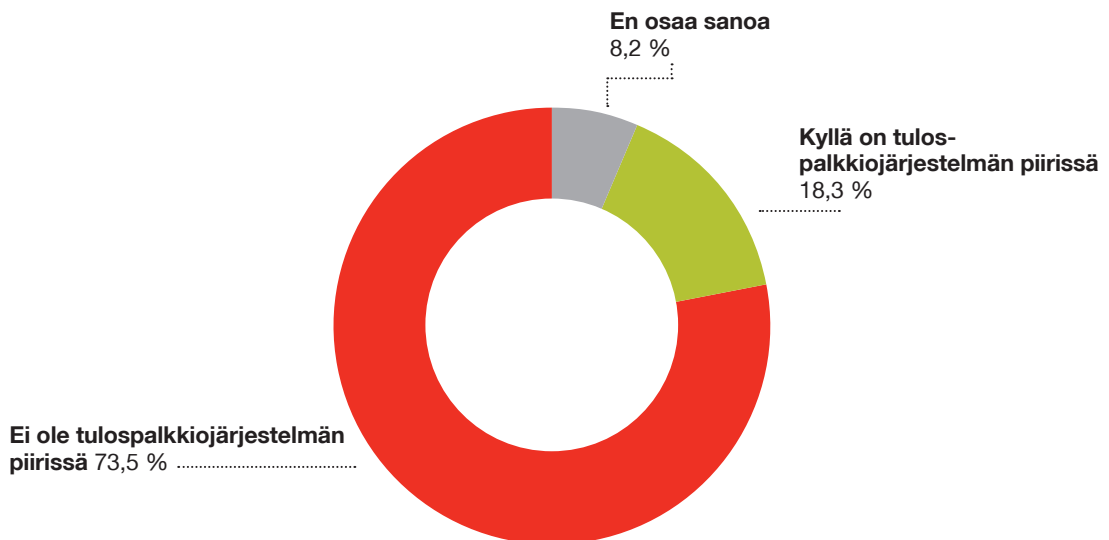
Rojaltikorvauksia oli saanut vain neljä prosenttia palkansaajista vuonna 2016. Keskimääräinen rojaltilkorvaus oli 960 euroa. Määritelmällisesti rojaltil (engl. royalty) on korvaus kirjallisen, taiteellisen tai tieteellisen teoksen tekijänoikeuden tai valokuvaan perustuvan oikeuden tai patentin, tavaramerkin, mallin, muotin, piirustuksen, salaisen kaavan tai valmistustavan käyttämisestä tai käyttöoikeudesta tai korvaus teollisia, kaupallisia tai tieteellisiä kokemuksia koskevista tiedoista. Laskeutapohjana voidaan käyttää esimerkiksi määräprosenttia tuotannon arvosta.

3.5 Toimeentulo ja kilpailukyky-sopimuksen vaikutuksia

Vaikka muotoilualan kuukausipalkat edustavat suurin piirtein maamme palkansaajien keskitasoa, täysin tyytyväisiä palkkaansa oli 34 prosenttia Ornamon kyselyyn vastanneista. 18 prosenttia totesi kyllä tulevansa toimeen tuloillaan, mutta ilmoitti työmäärän olevan kohtuuttoman suuren palkkatason verrattuna. Vastaavasti 45 prosenttia ilmoitti, että palkkataso ei ole riittävä. Jotkut tekevät muita töitä tullakseen toimeen (Kuvio 16). Osasyynä on se, että pääosa kyselyyn vastanneista asuu pääkaupunkiseudulla, jossa asumisen kustannukset ovat korkeat.

Pula kohtuuhintaisista vuokra- ja omistus-asunnoista ja asunnoista ylipäättään vähentävät työpaikkojen tervettä vaihtuvuutta. Työpaikkojen vaihtuvuus on tärkeää teknisessä kehityksessä ja tuottavuuden nousussa. Yhteiskunta voisi tukea sopivalla tavalla työpaikkojen tervettä vaihtuvuutta.

Kuvio 15. Ornamon kyselyyn vastanneiden palkansaajien tulospalkkiojärjestelmät 2015, prosenttia

Lähde: Ornamon työmarkkinakysely 2015 © ORNAMO RY

Kilpailukyky sopimuksen vaikutuksia

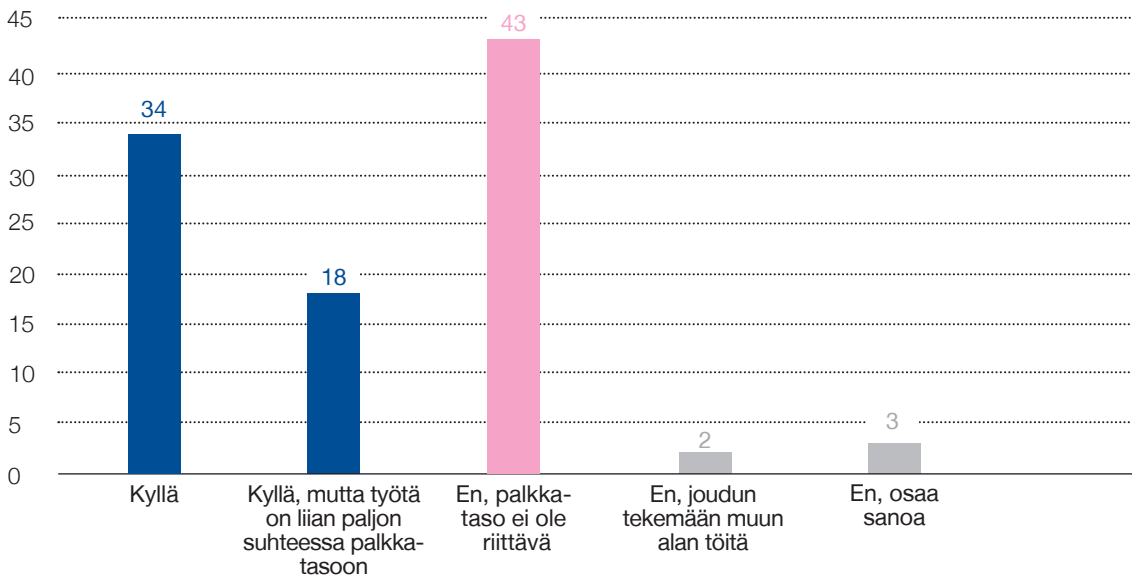
Palkkaansa tyytyväisten määrä pysyi lähes edellisen vuoden tasolla, mutta aiempaa useampi ilmoitti työn määrän olevan kohtuuton suhteessa palkkatasoon. Keskeisten työmarkkinajärjestöjen kesällä 2016 sopima kilpailukyky paketti voi muuttaa muotoilualan palkansaajien tilannetta. Kilpailukyky paketti jäädyttää palkankorotukset vuodeksi 2017, minkä lisäksi työntekijöiden keskimääräistä työeläkemaksua (TyEL) korotetaan 1,20 prosenttia vuosina 2017–2020. Myös palkansaajien työttömyysvakuutusmaksu nousee vaiheittain 0,85 prosenttia vuosina 2017–18.²⁵

Kilpailukyky sopimuksen yli 90 prosentin kattavuus tarkoittaa kuitenkin hallituksen lupaa- mien verohuojennusten nousemista 515 miljoonaan euroon, mikä tarkoittaa veroasteessa 0,6 prosentin pudotusta ja keskipalkkaisen noin 3 300 kuukaudessa ansaitsevan ostovoiman kasvua

0,7 prosentilla eli runsaalla 200 eurolla vuonna 2017. Tosin vuosittainen työaika pitenee ansio- tasoa muuttamatta 24 tunnilla vuoden 2017 alusta. Jos työajan pidennykselle laskettaisiin hinta, olisivat kilpailukyky sopimukset kokonaisvaiku- tukset vähemmän myönteisiä keskipalkkaiselle työntekijälle.

Tosin kilpailukyky sopimuksen lopulliset vaikutukset voivat nostaa palkansaajien ostovoimaa, mikäli Suomen kilpailukyky ja työllisyys paranevat sopimuksen myötä. Tämä on kuitenkin epävarmalla pohjalla, sillä kilpailukyky ei parane vain siirtämällä työvoimakustannuksia työnanta- jilta työntekijöille, ellei esimerkiksi työn tuottavuus parane. Yksittäisen palkansaajien näkökulmasta ostovoimaan vaikuttavat lisäksi yleinen inflaatio ja henkilökohtainen muu palkkakehitys, sillä työn- antajat voivat nostaa palkkoja muillakin perusteel- la kuin yleiskorotuksien kautta. 🚫

Kuvio 16. Ornamon kyselyyn vastanneiden palkansaajien tyytyväisyys ansiotasoon 2016, prosenttia

Lähde: Ornamon työmarkkinakysely 2016 © ORNAMO RY

²⁵ Kilpailukyky sopimukseen kuuluu, että julkisten alojen (valtio, kunta, kirkko, Keva ja Suomen Pankki) lomarahoja leikataan 30 prosentilla kolmen vuoden määräajan. Leikkaus koskee kaikkia julkisen sektorin työntekijöitä. Myönteistä siitä vastoin on, että tuotannollisin ja taloudellisin syin irtisanotulla työntekijällä, jonka työsuhte on kestänyt vähintään viisi vuotta, on oikeus työterveyshuollon palveluihin kuuden kuukauden ajan työntekovelvoitteen päättymisestä. Myös taloudellisin tai tuotannollisin perustein irtisanotun työntekijän muutosturva paranee. Tarkoituksena on antaa koulutusta työntekijöiden työllistymisen edistämiseksi ja muutosturvan parantamiseksi (ks. myös koulutuskorvaus).

4 Ylitöät ja työviikon pituus

Ornamon työmarkkinakyselyyn vuonna 2016 vastanneista alan palkansaajista joka toinen oli tehnyt ylitöitä loka-marraskuussa rahallista korvausta tai vapaa-aikaa vastaan. Korvauksetta ylitöitä oli tehnyt samanaikaisesti tai sen lisäksi 30 prosenttia kyselyihin vastanneista. Suuri työkirjanpidon ulkopuolisten ylitöiden määrä kertoo heikosta työn tuottavuudesta suomalaisilla työpaikoilla, mikä asettaa kilpailukyky sopimuksen mukaisen 24 tunnin vuotuisen työajan pidennyksen hieman ristiriitaiseen valoon. Ihanteellisissa olosuhteissa muotoilijat tekisivät noin 1,6 tuntia lyhyempää työviikkoa, kun puhutaan medianiluvusta. Vähintään 41 tuntia viikossa työskentelevistä yli 90 prosenttia haluaisi lyhyemmän työviikon. 38–40,5 tuntia työskentelevistä samaa toivoisi noin 50 prosenttia Ornamon kyselyihin vastanneista. Vastaavasti yli 90 prosenttia alle 20 tuntia työskentelevistä ja runsas kolmasosa 20–36 tuntia työskentelevistä haluaisi tehdä enemmän työtunteja ja pidempää työviikkoa.

Ornamon vuoden 2015 työmarkkinakyselyssä kielteisimmät havainnot työpaikoilla liittyvät kiireeseen. Kyselyyn vastanneista yli 70 prosenttia koki työssään kiireestä johtuvaa painetta. Osasyynä kiireeseen on työtä usein häiritsevät ja keskeyttävät tekijät, mitä noin 60 prosenttia pitää ongelmana. Työn huono organisointi, esimiesten puutteellinen informaatio ja johtaminen sekä työtä häiritsevät keskeytykset saattavat olla osasyynä siihen, että työpaikoilla vallitsee yleinen ”sählinki”, jolloin normaali työaika ei ole riittävä työtehtävien suorittamiseen.²⁶

Ornamon kyselyyn osallistuneista palkansaajista enemmän kuin joka toinen olikin tehnyt ylityötä loka-marraskuussa 2016 rahallista korvausta tai vapaa-aikaa vastaan. Korvauksetta ylityötä oli tehnyt samanaikaisesti tai sen lisäksi 30 prosenttia kyselyihin vastanneista. Työaikakirjanpidon ulkopuoliset ylityötunnit ja suuri ylityöiden määrä kertovat huonosta työn tuottavuudesta suomalaisilla työpaikoilla. Kilpailukykyä heikentää edelleen se, että vuoden 2015 kyselyjen mukaan miltei 50 prosenttia kyselyihin vastanneista kertoi joutuvansa tinkimään työn laadusta melko usein (Kuviot 17–18).

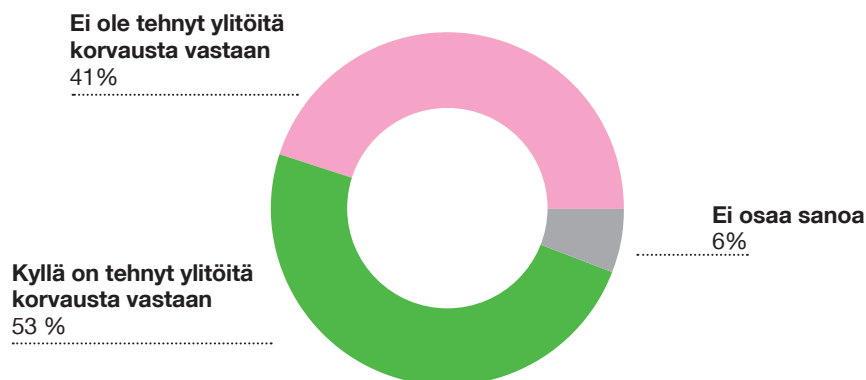
Palkansaajien tilastoitujen ja tilastoimattomien

työtuntien suuri määrä asettaa Suomen hallituksen peräämän ja työmarkkinajärjestöjen sopimien työaikojen pidennykset 24 tunnilla vuodessa (3 työpäivää) jossain määrin ristiriitaiseen valoon, mikäli todelliset tehdyt työtunnit ovat paljon suuremmat kuin viralliset tilastot näyttävät. Työaikakirjanpidon ulkopuoliset työtunnit tarkoittavat sitä, että työn tuottavuus on heikompaa kuin viralliset tilastot osoittavat. Alituinen kiire ja siihen yhdistyvä runsas ylityöiden tekeminen voi aiheuttaa vain väsymystä ja stressioireita.

Työskentelyolosuhteita kuvaavien tutkimusten pohjalta voidaan todeta, että nykyinen 24 työtunnin pidentäminen 24 työtunnilla vain heikentäisi tuottavuutta. Tuottavuus ja laatu eivät kohoa sillä että tehdään mahdollisimman paljon, vaan sillä että korkeaa laatua tuotetaan mahdollisimman vähällä vaivalla. Sähläystä ei voida täysin poistaa, mutta sen puolittaminen ja turhien ylityöiden teettäminen tulisi asettaa ykköstavoitteeksi. Ylityöiden teettämisen voisi tehdä työnantajille jopa nykyistä kalliimmaksi, sillä se pakottaisi poistamaan tehottomuutta.

Näin ollen johtamisen ja työnorganisoinnin kehittäminen työpaikoilla sekä yritysjohdon ja esimiesten kouluttaminen on nopeampi ja tehok-

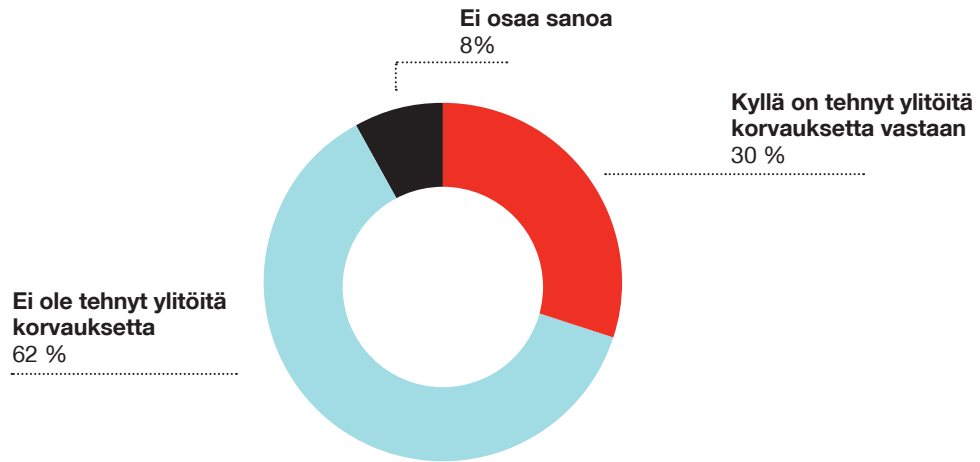
Kuvio 17. Muotoilualan palkansaajien korvausta vastaan tekemät ylityöt (palkka- tai lomapäiväkorvaus) loka-marraskuussa 2016, prosenttia vastanneista

Lähde: Ornamon työmarkkinakysely © ORNAMO RY

²⁶ Vuoden 2015 kyselyssä joka toinen palkansaaja kertoi, että heille esitetään työpaikoilla vaikeasti yhteen sovitettavia vaatimuksia tai he ilmoittivat, etteivät he saa kaikkea työtehtävien suorittamiseen tarvittavaa informaatiota. Kyselytulokset osoittivat myös, että vain joka toinen pystyi vaikuttamaan kunnolla työnsä suunnitteluun.

Kuvio 18. Muotoilualan palkansaaajien korvauksetta tekemät ylityöt (palkka- tai lomapäiväkorvaus) loka-marraskuussa 2016, prosenttia vastanneista

Lähde: Ornamon työmarkkinakysely 2016 © ORNAMO RY

kaampi tapa Suomen yritysten kilpailukyvyyn ja tuottavuuden kohentamisessa kuin kategorinen työajan pidennys tai työvoimakustannusten alentaminen. Palkkamaltilta ei paljon auta, jos toimintatavat työpaikoilla eivät muutu. Esimerkiksi työvoimakustannusten alentaminen voi johtaa siihen, että tehottomat yritykset voivat jatkaa toimintaansa, mikä hidastaa yrityskannan luonnollista vaihtuvuutta eli luovaa tuhoa.

Työviikko

Kokonaisuudessaan voidaan todeta, että kyse-

lyyn vastanneet palkansaaajat työskentelivät vuonna 2016 mediaanilukuna mitattuna 38 tuntia viikossa keskiarvon ollessa 37,1 tuntia viikossa. Erot työviikon toteutuneessa pituudessa ovat suuria, koska 46 prosenttia työskenteli vähintään 40 tuntia viikossa. Heistä 21 prosenttiyksikköä työskenteli vähintään 41 tuntia viikossa. Ihanteellisen työviikon pituus olisi kaikkien kyselyyn vastanneiden mielestä 37,5 tuntia, jos asiaa mitataan mediaanilukuna. Keskiarvolla mitattu ihanteellisen työviikon pituus jäisi 35,5 tuntiin (Taulukko 5).

Taulukko 5. Muotoilualan palkansaaajien toteutunut ja ihanteellinen työviikon pituus 2016, prosenttia vastanneista

	Toteutunut työviikko (h), prosenttia vastanneista	Ihanteellinen työviikko (h), prosenttia vastanneista	Ihanteellinen miinus toteutunut, %
Alle 20 h	5,5	1,6	-3,9
20–36 h	19,7	36,2	16,5
37–37,5 h	18,1	27,2	9,1
38–39 h	11,0	10,2	-0,8
40–40,4 h	24,8	20,9	-3,9
Väh. 41 h	20,9	3,9	-16,9
Yhteensä	100,0	100,0	
Työviikko (keskiarvo h)	37,1	35,5	-1,6
Työviikko (mediaani h)	38,0	37,5	-0,5

Lähde: Ornamon työmarkkinakysely 2016 © ORNAMO RY

Taulukko 6. Muotoilualan palkansaajien työviikon pituuden muutoshalukkuus nykyisen työviikon pituuden mukaan 2016, prosenttia vastanneista

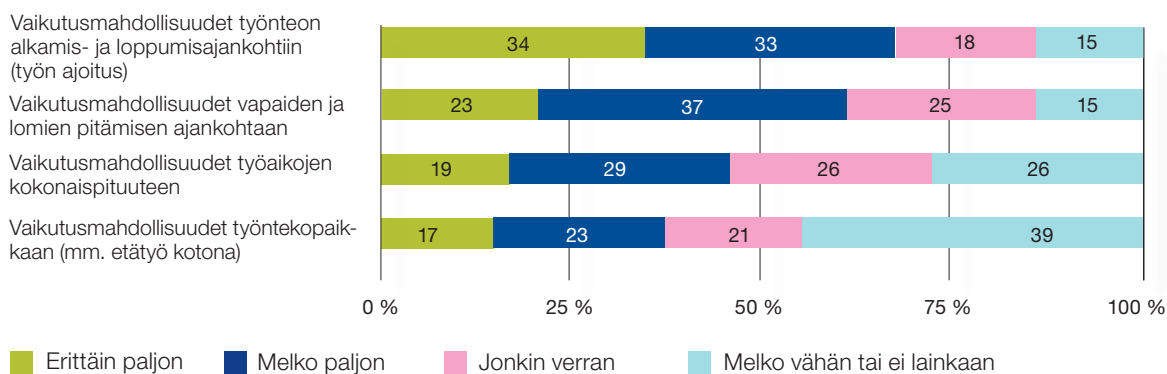
Nykyinen työviikon pituus (h)	Pidempää työviikkoa haluavien osuus %	Nykyiseen tilanteeseen tyytyväisten osuus, %	Lyhyempää työviikkoa haluavien osuus, %
Alle 20 h	92,9	0,0	7,1
20–36 h	36,0	46,0	18,0
37–37,5 h	4,3	69,6	26,1
38–39 h	3,6	46,4	50,0
40–40,4 h	0,0	47,6	52,4
Väh. 41 h	0,0	9,4	90,6
Yhteensä	13,4	40,6	46,1

Lähde: Ornamon työmarkkinakysely 2016 © ORNAMO RY

Ihanteellisessa tilanteessa vähintään 41 tunnin työviikkoja tekevien osuus supistuisi reilusti, sillä pitkää työviikkoa tekevästä valtaosa vähentäisi työtuntien määrää, jos se olisi käytännössä mahdollista. Samoin toimisivat monet 40–40,5 tuntia viikossa työskentelevät. Toisaalta pääosa alle 20 tuntia viikossa työskentelevistä pidentäisi työviikon pituutta, koska he tarvitsevat lisää työtunteja toimeentulonsa vuoksi. Alle 20 tuntia työskenteleville ei kerry ehkä edes loma-oikeutta. Samoin toimisivat monet niistä, jotka työskentelevät tällä hetkellä 20–36 tuntia viikossa (Taulukko 6).

Kaiken kaikkiaan Ornamon kyselyyn vastanneista ainoastaan alle puolet palkansaajista ilmoitti, että he voivat käytännössä vaikuttaa erittäin tai melko paljon työaikojen kokonaispituuteen. Vielä pienempi osuus voi vaikuttaa työntekopaikkaansa. Työpaikkakohtaisesta joustavuudesta kertoo silti se, että monet pystyvät vaikuttamaan työnteon alkamis- ja loppumisajankohtiin. Vaikutusmahdollisuudet vapaiden ja lomien pitämisaikoihin ovat myös 60 prosentilla vastanneista hyvät, joskin 15 prosenttia vaikutusmahdollisuudet ovat tässä perusasiassa huonot (Kuvio 19). 🗳️

Kuvio 19. Muotoilualan palkansaajien vaikutusmahdollisuudet omaan työhönsä 2016, prosenttia vastanneista

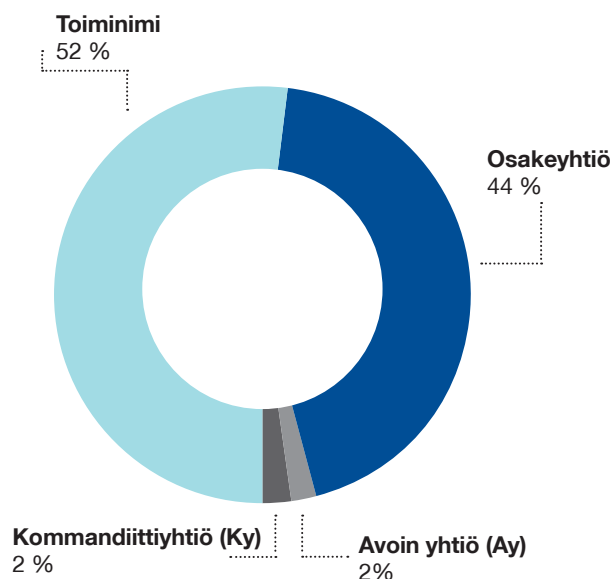
Lähde: Ornamon työmarkkinakysely 2016 © ORNAMO RY

5 Toiminta yrittäjänä

Vajaat 30 prosenttia Ornamon kyselyyn osallistuneista toimi yrittäjänä vuonna 2016. Yrittäjien yleisin yritysmuoto on yksityinen toiminimi. Työnantajina yrittäjistä toimi noin 30 prosenttia, joten enemmistö oli itsensä työllistäjiä. Heistäkin osa toimi yrittäjänä vain osa-aikaisesti. Vain vajaassa 50 prosentissa yrityksistä liikevaihto ylitti 50 000 euroa, mikä työllistäisi vähintään yhden henkilön kokopäiväisesti.

Yrittäjät ottavat tulonsa palkkana, yksityisottoina, osinkoina, rojalteina ja luontoisettuina. Erilaisten tulojen jakauma riippuu yritysmuodosta, yrityksen koosta ja yrittäjästä itsestään, joten kattavan käsityksen saanti yrittäjien kokonaistuloista on hankalaa. Myös työtuntilaskutuksen haarukka on laava: alle 50 euroa laskuttaa 25 prosenttia, 50–69 euroa 42 prosenttia ja vähintään 70 euroa kolmannes yrittäjistä. Suomen hallituksen yrittäjyyttä edistävästä toimenpiteistä suurimmat vaikutukset ovat henkilöyhtiön ja elinkeinoharjoittajan tuloksesta tehtävällä ylimääräisellä viiden prosentin yrittäjävähennyksellä sekä siirtymisellä maksuperusteiseen arvonnisäveron tilitykseen. Molemmat uudistukset astuvat voimaan vuoden 2017 aikana. Palkkojen jäädytyksen ja työn sivukulujen alennusten vaikutukset riippuvat siitä, onko yrityksellä työntekijöitä.

Kuvio 20. Ornamon kyselyyn vastanneiden yrittäjien yritykset yritysmuodoittain 2016, prosenttia vastanneista

Lähde: Ornamon työmarkkinakysely 2016 © ORNAMO RY

5.1 Yrittäjyden profiili

Ornamon kyselyyn osallistuneista 28 prosenttia (117 henkilöä) toimi päätoimisena yrittäjänä vuonna 2016.²⁷ Yli 50 prosenttia yrittäjistä harjoitti yritystoimintaa yksityisellä toiminimellä. Osakeyhtiöitä oli 44 prosenttia (Kuvio 20). Yritykset ovat hyvin pieniä, sillä 60 prosenttia Ornamon kyselyyn vuonna 2016 vastanneista yrittäjistä oli yksinyrittäjiä. Ulkopuolista henkilökuntaa oli vajaalla 40 prosentilla kyselyyn vastanneista. Ainoastaan viidellä prosentilla yrityksistä henkilöstö oli vähintään viisi ja parilla prosentilla kymmenen.

Liikevaihto vahvistaa käsitystä yritysten pienuudesta. Vain runsaassa 40 prosentissa yrityksissä liikevaihto kohosi 50 000 euroon vuodessa. Yrityksen on oltava vähintään tämänkokoinen, jotta se

työllistäisi yhden henkilön kokopäiväisesti. Vähintään 200 000 euron liikevaihtoon ylsi 18 yritystä (15 %) vuonna 2016. 35 prosentissa yrityksistä liikevaihto jäi alle 30 000 euroon, mikä on arvonlisäveron veronhuojennukseen oikeuttavan liikevaihdon yläraja, ja 15 prosentissa alle 10 000 euroon, mikä on arvonlisäverollisen toiminnan alaraja (Taulukot 7–8).

Yleisiä yritysten toimialoja ovat muotoilutoimisto, taideteollisuus (piensarjatuotanto) ja sisustusarkkitehtitoimisto (Kuvio 21). Enemmän kuin kolme neljäsosaa kyselyyn vastanneista yrittäjistä edusti näitä kolmea toimialaa. Yrittäjät toimivat yrityksissään tavallisina osakkaina, toimitusjohtajina tai suunnittelijoina. Ornamon kyselyyn vastanneiden yrittäjien selvästi tärkein suunnittelualue oli tilasuunnittelu, minkä jälkeen seuraavaksi

²⁷ Lisäksi Ornamon kyselyyn vastanneista päätoimisista palkansaajista ja freelancereista 14 toimi sivutoimisena yrittäjänä. Myös taitelijoista kahdeksan toimi yritys muodossa.

Taulukko 7. Ornamon kyselyyn vastanneiden yrittäjien yritykset henkilöstön kokoluokittain 2016 (pl. yrittäjät), prosenttia

Henkilöstön kokoluokka, lkm	Yrityksiä, lkm	Yrityksiä, %	Henkilöstö, lkm	Henkilöstö, %
10 –	2	1,7	29	22,3
5–9	4	3,4	31	23,8
3–4	8	6,8	27	20,8
Kaksi	11	9,4	22	16,9
Yksi	21	17,9	21	16,2
Ei yhtään	71	60,7		
Yhteensä	117	100,0	130²⁸	100,0

Lähde: Ornamon työmarkkinakysely 2016 © ORNAMO RY

yleisimpiä olivat kalustesuunnittelu, palvelumuotoilua edustavat suunnittelualueet,²⁹ korut ja sisustusmateriaalit.

Kyselyyn vastanneista henkilöistä 50 prosenttia oli 2010-luvulla yrityksensä perustaneita yrittäjiä. Korkeintaan kymmenen vuotta yrittäjinä toimineita oli noin kaksi kolmasosaa vastanneista. Vähintään 20 vuotta toiminnassa olleita yrityksiä oli vain kymmenesosa kaikista yrityksistä. Yrityskannan nuoruutta selittää se, että vähän pääomia tarvitsevilla yrityksissä aloittamis- ja lopettamiskynnyks on varsin matala ja yrityskannan vaihtuvuus suurta. Lisäksi Suomessa keskimäärin vain joka toinen yritys on elossa viiden ensimmäisen vuoden jälkeen.

Taulukko 8. Ornamon kyselyyn vastanneiden yrittäjien yritykset liikevaihdon perusteella kokoluokittain 2016, prosenttia

Liikevaihdon suuruus, euroa	Yrityksiä, lkm	Yrityksiä, %
Alle 10 000	17	14,5
10 000–29 999	36	30,8
30 000–49 999	17	14,5
50 000–99 999	23	19,7
100 000–199 999	6	5,1
200 000–	18	15,4
Yhteensä	117	100,0

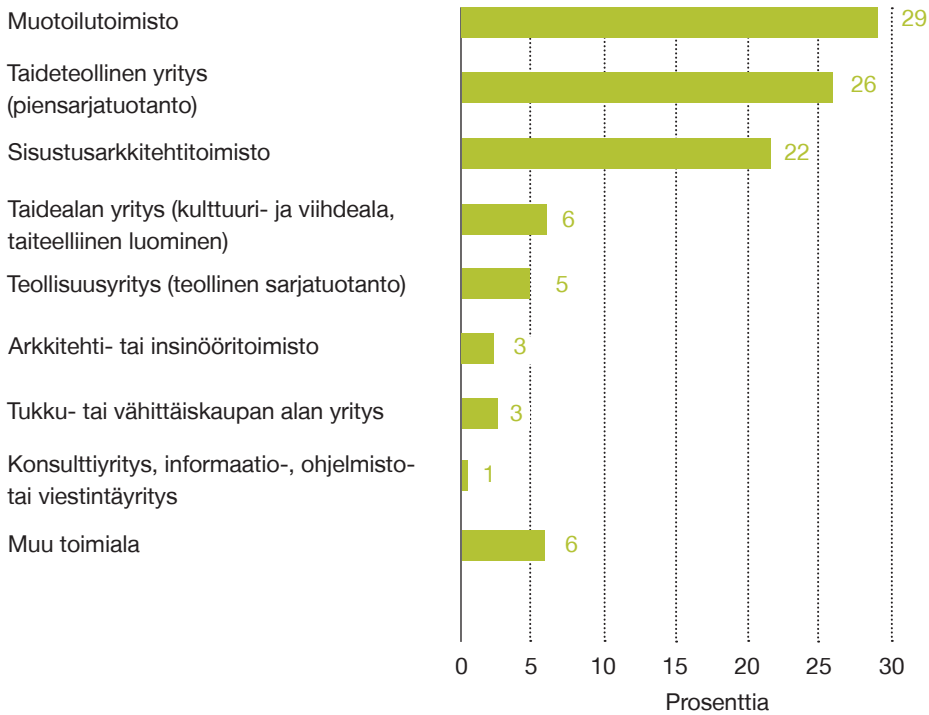
Lähde: Ornamon työmarkkinakysely 2016

© ORNAMO RY

28 Kun yrittäjät lasketaan mukaan, nousi henkilöstö kyselyyn vastanneiden yrittäjien omistamissa yrityksissä noin 200 henkilöön vuonna 2016.

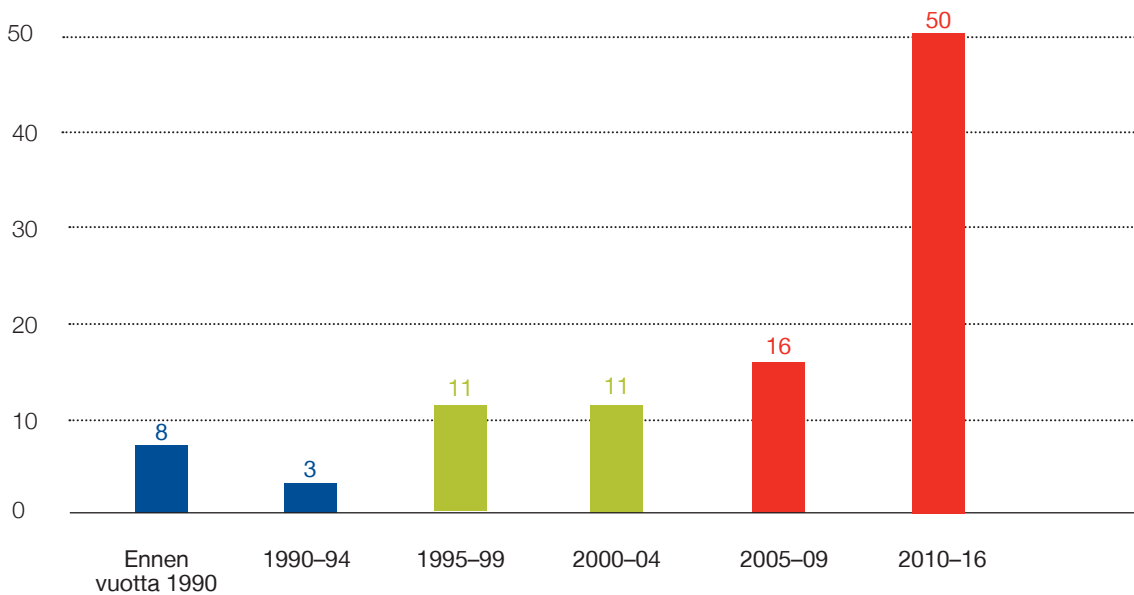
29 Palvelut, konseptit, peli- ja immateriaalinen suunnittelu.

Kuvio 21. Ornamon kyselyyn vastanneiden yrittäjien yritykset toimialoittain 2016, prosenttia vastanneista

Lähde: Ornamon työmarkkinakysely 2016 © ORNAMO RY

Kuvio 22. Ornamon kyselyyn vastanneiden yrittäjien omistamat yritykset perustamisvuoden mukaan, prosenttia vastanneista

Lähde: Ornamon työmarkkinakysely 2016 © ORNAMO RY

5.2 Asiakkaat ja toimeksiantojen määrä

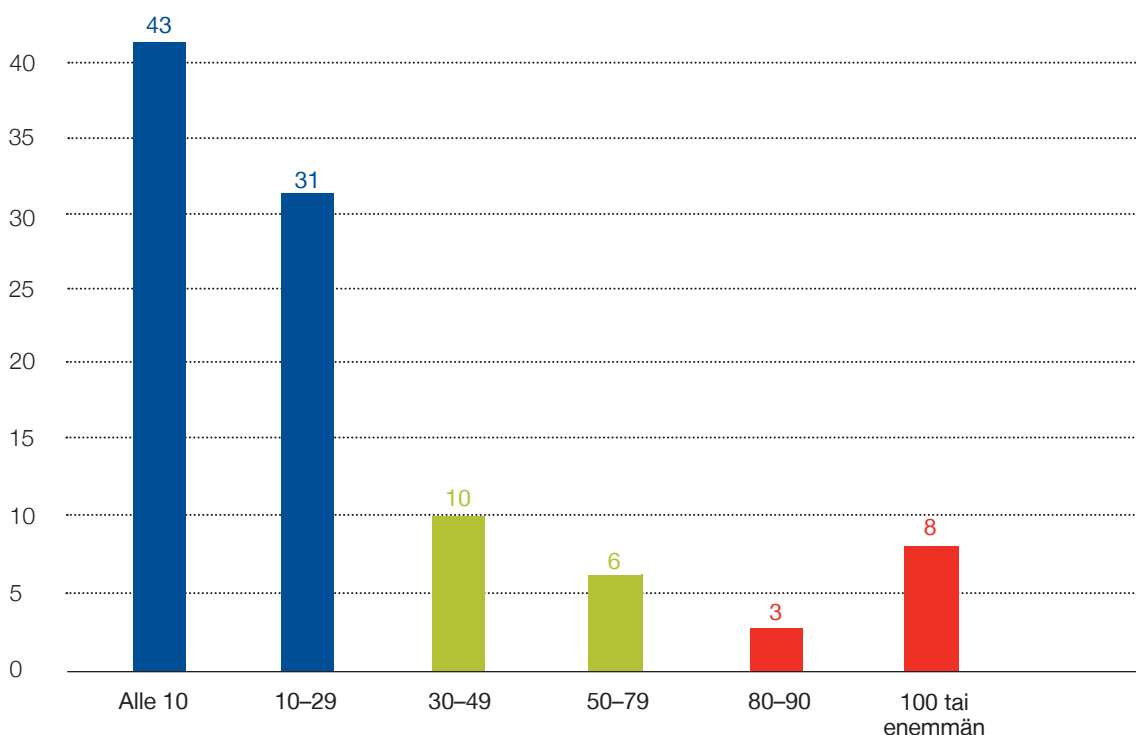
Asiakkaiden tärkein päätoimiala on teollisuus. Teollisuusaloista kaksi tärkeintä alatoimialaa ovat käsi- ja taideteollisuus ja TEVANAKE-teollisuus, joka koostuu tekstiilien, vaatteiden, nahka- ja nahkatuotteiden (ml. jalkineet) valmistuksesta. Seuraavina tulevat huonekaluteollisuus, teknologiateollisuus ja rakennustuoteteollisuus. Teknologiateollisuudessa kasvualana on terveysteknologian tuotteisiin liittyvä muotoilu. Metsäteollisuuden uudet biotuotteet ja maailmanlaajuisesti suuri pakkausteollisuus kuuluvat potentiaalisiin asiakasryhmiin.

Toiseksi suurin asiakastoimiala koostuu muista osaamisintensiivisistä liike-elämän palveluyrityksistä (pl. ICT), joihin muotoilualan KIBS-yritykset itsekin kuuluvat. Tämä osoittaa, että muotoilualal-

la on paljon oman toimialan sisäistä alihankintaa. Julkisyhteisöt ovat kolmanneksi tärkein asiakastoimiala. Julkisyhteisöihin voidaan rinnastaa eri koulutusasteita edustavat oppilaitokset. Julkisyhteisöjen puolelle myydään muun muassa tila- ja sisustussuunnittelua, mutta tulevaisuudessa palvelumuotoilu voi olla merkittävä kasvuala.³⁰

Ornamon kyselyjen mukaan toimeksiantojen kokonaismäärä jäi 43 prosentilla yrityksistä alle kymmeneen vuonna 2016. Noin 31 prosentilla toimeksiantojen määrä oli 10–30 ja vain runsaalla neljänneksellä se nousi vähintään 30 toimeksiantoon. Vähäinen toimeksiantojen määrä on osoitus toiminnan pienimuotoisuudesta, sillä monien yritysten liikevaihto ylittää vain muutamaan kymmeneen tuhanteen euroon vuodessa. Tosin pelkkä toimeksiantojen määrä ei kerro työtehtävien (tilausten) euromääräisestä koosta, mikä voi vaihdella yrityksittäin (Kuvio 23).

Kuvio 23. Toimeksiantojen määrä Ornamon kyselyyn vastanneiden yrittäjien yrityksissä 2016, prosenttia vastanneista

Lähde: Ornamon työmarkkinakysely 2015 © ORNAMO RY

³⁰ Muita tärkeitä yksittäisiä asiakastoimialoja ovat Ornamon kyselyjen mukaan tukku- ja vähittäiskauppa, kiinteistö- ja rakennusala, informaatio- ja tietopalveluala, opetus- ja tutkimusala sekä taidetapahtumat, tapahtuma- ja näyttelytuotanto.

5.3 Yrittäjyyden palkkiotaso ja työaika

Yrittäjien tekemien työtuntien laskutushaarukka on laeva. Sen suhteen yrittäjät voidaan jakaa kolmeen ryhmään: alle 50 euroa tunnista laskuttavat, 50–70 euroa tunnista laskuttavat ja yli 70 euroa tunnista laskuttavat (Kuvio 24). Yrittäjät nostavat suunnittelupalkkiot yrityksistään palkkana, yksityisottoina, osinkoina ja luontoisetuja yrityksen yritysmuodosta riippuen. Käytännössä vain yhtiömuotoisissa yrityksissä yrittäjät voivat nostaa palkkaa yrityksistään, mutta heitä oli vain alle puolet Ornamoon kyselyyn vastanneista yrittäjistä.³¹

Suunnittelupalkkioiden lisäksi vajaa viidennes yrittäjistä ilmoitti saaneensa rojaltilkorvauksia vuonna 2016, joiden pohjana on tehtaan ulosmyyntihinta tai kaupan ulosmyyntihinta. Rojaltiltulojen määrä vaihtelee yrittäjittäin ja yrittäjäkohtaisesti vuosittain. Parhaimmillaan ne voivat nousta yli 100 000 euroon vuodessa, mutta monilla tulot jäävät korkeintaan muutamaan sataan tai tuhanteen euroon. Ornamon vuoden 2016 kyselyissä rojaltiltuloja ilmoittaneiden yrittäjien mediaanirojaltiltulo oli 1 400 euroa, mutta keskiarvo nousi 17 300 euroon.

Yrittäjien keskimääräinen viikkotyöaika on 40 työtuntia (mediaani). Erot yrittäjien välillä ovat kuitenkin suuria. Enemmän kuin joka kymmenes yrittäjä työskentelee alle 30 tuntia ja lähes joka kolmas yli 50 tuntia. Edellisessä on kysymys osayrittäjistä. Jälkimmäiset ovat hyvin pitkää työviikkoa tekeviä henkilöitä. Työtuntimäärät nousevat luonnollisesti korkealle silloin, jos viikonloput kuluvat työnteossa. Pitkistä työpäivistä ja -viikoista huolimatta useimmat yrittäjät pystyvät säätelemään joustavammin työ- ja vapaa-aikojaan kuin palkansaajat (Taulukko 9).

Kyselyjen mukaan vuonna 2016 noin 57 prosenttia päätoimisista yrittäjistä koki, että yritystoiminta on vakaalla tai melko vakaallapohjalla (Kuvio 25). Runsaan neljänneksen mielestä toiminnan keskeyttäminen tai lopettaminen voi olla mahdollista. Toiminnan keskeyttämistä ja lopettamista piti kuitenkin todennäköisenä vain kolme prosenttia kyselyyn vastanneista. Edelliseen

Taulukko 9. Ornamon kyselyyn vastanneiden yrittäjien keskimääräinen viikkotyöaika 2016, prosenttia

	Yrittäjät, lkm	Yrittäjät, %
Alle 30 tuntia	15	13,2
30–39 tuntia	28	24,6
40–49 tuntia	35	30,7
50 tuntia	36	31,6
Yhteensä	114	100
Keskiarvo, tuntia	41,5	
Mediaani, tuntia	40,0	

Lähde: Ornamon työmarkkinakysely 2016

© ORNAMO RY

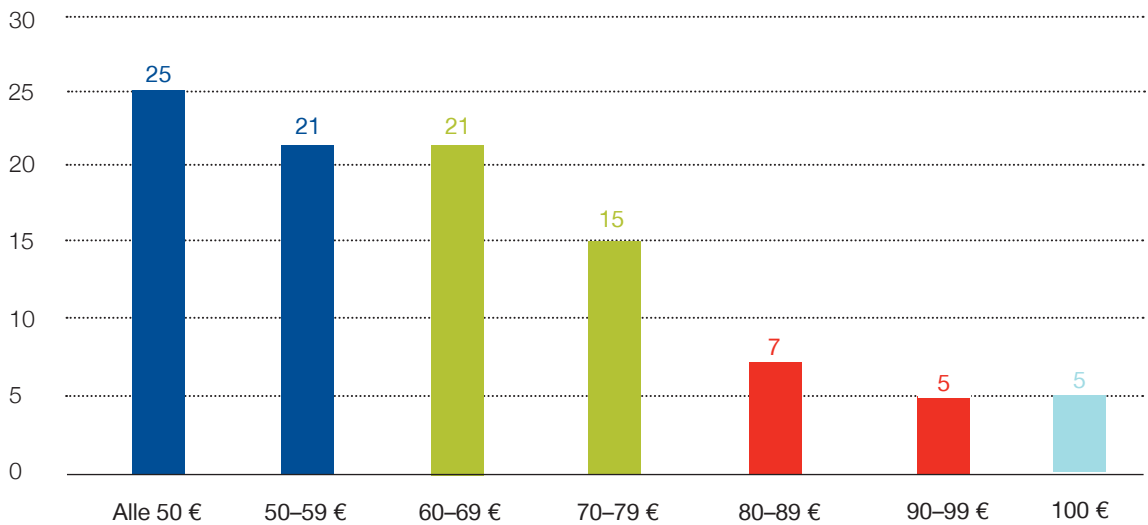
vuoteen verrattuna vakaalla pohjalla yritystoimintaansa pitävien osuus on hieman vähentynyt. Sen sijaan toiminnan keskeyttämistä tai lopettamista suunnittelevien osuus on hieman kasvanut.

Vaikka pääosa haluaa jatkaa yrittäjänä edelleen, vain 40 prosenttia on tyytyväinen toimentuloonsa. Heistäkin useimmat kertoivat työmäärän olevan kohtuuton palkkiotasoon verrattuna. Huomionarvoista oli kuitenkin se, että 60 prosenttia ei ollut lainkaan tyytyväinen palkkiotasoonsa. Syinä ovat töiden vähyys ja palkkiotason pienuus, joka ei ole riittävä elämiseen (Taulukko 10), mikä pakottaa sivutöiden tekemiseen. Joka toisella Ornamon kyselyyn vuonna 2016 vastanneista yrittäjistä olikin sivutoiminen työsuhde tai heillä oli muuta yritystoimintaa.³²

Näiden yrittäjien asema muistuttaa prekariaatin³³ asemassa olevien henkilöiden asemaa. Prekariaatilla tarkoitetaan yleensä tilapäisissä tai epätyypillisissä työsuhhteissa sekä yhden henkilön yrityksissä työskentelevien ihmisten luokkaa, joiden toimentuloon ja elämäntilanteeseen kuuluu epävarmuutta. Tähän ihmisluokkaan kuuluvien yrittäjien yrittäjyydessä ei ole mahdollisuutta voiton tavoitteluun tai yritystoiminnan kehittämiseen. Yrittäjän asema voi jäädä huonommaksi kuin vastaavia töitä tekevän vakituisluonteisessa työsuhhteessa olevan palkansaajan asema.

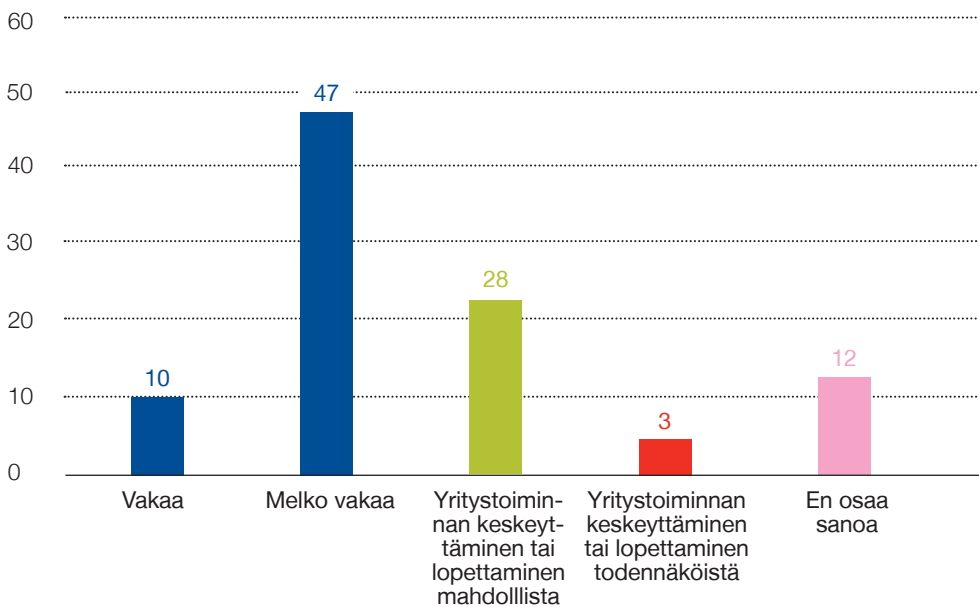
31 Yrittäjät maksavat palkkaa itselleen osakeyhtiöissä, mitä täydentävät luontoisedut ja osingot. Palkanmaksu on mahdollista myös henkilöyhtiöissä (avoin ja kommandiitti-yhtiö), mutta toiminimiyrittäjät ja heidän puolisonsa nostavat tulot yksityisottoina ja maksavat verohallinnolle tuloistaan ennakkoveroja. Myös henkilöyhtiöissä tulot voidaan nostaa yksityisottoina. Yrittäjien tuloista on esitetty viimeksi arvioita Ornamon vuoden 2013 työmarkkinakatsauksessa, sillä yrittäjien kokonaisansioista on vaikea saada luotettavaa tietoa.

Kuvio 24. Ornamon kyselyyn vastanneiden yrittäjien keskimääräinen työtuntilaskutus 2016, prosenttia vastanneista

Lähde: Ornamon työmarkkinakysely 2016 © ORNAMO RY

Kuvio 25. Ornamon kyselyyn vastanneiden yrittäjien näkemys työnsä varmuudesta lähitulevaisuudessa 2016, prosenttia vastanneista

Lähde: Ornamon työmarkkinakysely 2016 © ORNAMO RY

32 Sivutoimia tekevästä 50 prosentilla on toissijainen työsuhde. Loput toimivat toissijaisesti freelancerina tai yrittäjänä toisessa sivutoimisessa yrityksessä. Sivutoimen tulot ovat tärkeitä, sillä joka toisella sivutoimet tulot ovat vähintään 30 prosenttia kokonaistuloista.

33 Prekariaatti tulee latinankielisestä sanasta precarius, joka tarkoittaa epävarmassa tilassa tai muiden armoilla olevaa.

Taulukko 10. Ornamon kyselyyn vastanneiden yrittäjien tyytyväisyys toimentuloonsa 2016, prosenttia vastanneista

	Yrittäjät, lkm	Yrittäjät, %
Kyllä, täysin tyytyväinen	20	17,1
Kyllä, mutta työn määrä on kohtuuton palkkiotasoon nähden	27	23,1
Ei, töitä ei ole riittävästi	28	23,9
Ei, palkkiotaso ei ole riittävä	26	22,2
Ei, joutuu tekemään muita töitä tullakseen toimeen	16	13,7
Yhteensä	117	100

Lähteet: Ornamon työmarkkinakysely 2016 © ORNAMO RY

5.4 Yrittäjyyden edistäminen

Hallitusohjelman mukaan Suomen kansantalous käännetään kasvuun ainoastaan yrittäjyydellä ja työn tekemisen kautta. Toimet kilpailukyvn parantamiseksi vahvistavat vientiä ja kotimarkkinoilla toimivien yritysten toimintaedellytyksiä. Yrittäjyyden edistämistoimenpiteistä kysyttiin Ornamon työmarkkinakyselyssä jo syksyllä 2015.³⁴ Tuloksia ei julkaistu siinä vaiheessa, koska osa hallituksen esittämistä toimenpiteistä peruuntui, kun keskeiset työmarkkinajärjestöt pääsivät talvella 2016 sopuun kilpailukyky sopimuksesta.³⁵

Muotoilualan yrittäjille eniten merkitystä on henkilöyhtiön ja elinkeinoharjoittajan tuloksesta tehtävällä ylimääräisellä viiden prosentin yrittäjävähennyksellä, sillä yli 50 prosenttia muotoilualan yrittäjistä työskentelee toiminimellä tai henkilöyhtiössä. Uudistus tulee voimaan vuonna 2017, minkä jälkeen veronalaiseksi tulokseksi katsotaan 95 prosenttia aiemman 100 prosentin sijasta. Samalla verotukselliset erot osakeyhtiömuotoiseen toimintaan nähden pienenevät. Osakeyhtiöissä yrittäjät ottavat tulot palkkoina ja maksamalla osinkoa yrityksen vapaasta pääomasta.

Toiseksi eniten myönteistä vaikutusta on siirtymisellä maksuperusteiseen arvonlisäverotuksen tilitykseen vuoden 2017 alusta lukien niiden yritysten osalta, joiden liikevaihto on enintään 500 000 euroa vuodessa. Tämä tarkoittaa sitä, että vero maksetaan vasta, kun rahat on saatu myytävästä palvelusta tai tuotteesta. Uudistuksella pyritään pienentämään pitkistä maksuajoista aiheutuvia likviditeettiongelmia pk-yrityksissä. Tosin pk-yritysten ahdinkoa pidentyvien maksuaikojen paineessa on helpotettu uudella maksuaikalalla, joka tuli voimaan jo toukokuussa 2016.³⁶

Yksityisen työnantajan sosiaaliturvamaksujen alennuksella katsotaan oleva kohtalainen myönteinen vaikutus. Kilpailukyky sopimuksen mukaan työnantajan sosiaaliturvamaksu alenee 2017–2019 vähintään prosenttiyksikön ja vuodesta 2020 alkaen alennus on pysyvästi vähintään 0,58 prosenttiyksikköä, mikä alentaa sosiaaliturvamaksun 1,54 prosenttiin nykyisen 2,12 prosentin sijasta.³⁷ Samalla työnantajan työeläkemaksua alennetaan 1,2 prosenttiyksikköä vuosina 2017–2020. Työttömyysvakuutus pienenee puolestaan 0,85 prosenttia vuosina 2017–2018.

Kilpailukyky sopimuksen mukaan tuotannolli-

34. Kyselyyn vastasi 133 muotoilualan yrittäjää.

35. Peruttuihin uudistuksiin kuuluivat ensimmäisen sairauslomapäivän muuttaminen palkattomaksi (lopuille sairauspäiville 80 prosentin omavastuu), vuosilomien lyhentäminen 38 päivästä 30 päivään sekä arkipyhien (loppiainen ja helatorstai) muuttaminen palkattomiksi vapaiksi. Näillä hallituksen ehdotuksilla ei olisi ollut kyselytulosten mukaan muutoinkaan suurta vaikutusta muotoilualan yrityksille.

36. Toukokuusta 2016 lähtien yritysten välisten laskujen maksuaika lyheni enintään 30 päivään (aiemmin 60 päivää), ellei siitä ole erikseen sovittu muuta.

sista ja taloudellista syistä irtisanottujen henkilöiden muutosturva paranee, sillä heille on tarkoitus antaa koulutusta (koulutuskorvausta) työllistymisen edistämiseksi. Koulutuskorvausta maksetaan kuitenkin vain yrityksissä ja julkisyhteisöissä, joissa työskentelee vähintään 30 henkilöä edellyttäen, että henkilön työsuhde on kestänyt vähintään viisi vuotta. Rajausten vuoksi koulutuskorvauksella ei ole merkitystä yrittäjävetoisissa muotoilualan yrityksissä, joista harvat toimivat edes työnantajyrityksinä.

Kilpailukyky sopimuksen myös työterveyshuoltoa laajennetaan koskemaan tuotannollisin ja taloudellisin syin irtisanottuja työntekijöitä. He saavat käyttää työterveyshuollon palveluja vielä kuuden kuukauden ajan työntekovelvoitteen päättymisestä. Työterveyshuollon laajuus on sama kuin työsuhteen aikana, eli se voi koskea ei-lakisääteisiä sairaanhoidon palveluja. Oikeus koskee työntekijöitä, joiden työsuhde on kestänyt vähintään viisi vuotta. Tälläkään ei ole suurta vaikutusta muotoilualalla, jossa pääosa yrityskannasta on yksinyrittäjien hallinnassa.

Hallitus on tehnyt esityksen myös nuorten naisten työnantajille perhevapaista maksettavasta 2 500 euron kertakorvauksesta.³⁸ Esitys on tehty naisten tasa-arvon edistämiseksi työelämässä ja sillä tasataan työntekijän perhevapaista työnantajille aiheutuvia kustannuksia. Tukea annettaisiin työnantajille, jotka maksavat työ- tai virkaehtosopimuksen taikka työsopimuksen perusteella palkkaa vähintään yhdeltä kuukaudelta äitiysrahauden aikana.³⁹ Ornamon työmarkkinakyselyn mukaan uudistuksella on merkitystä yrittäjille, jotka toimivat työnantajina.

Kilpailukyky sopimuksen mukaan palkat pysyvät ennallaan vähintään vuoden, sillä työ- ja virkaehtosopimusten (Tes) voimassaoloa jatketaan 12 kuukaudella ilman palkkojen muutoksia. Samalla vuosittaista työaikaa pidennetään 24 tunnilla palkkoja muuttamatta. Palkkojen jäädytysten ja työajan pidennysten vaikutuksista ei tehty täsmällisiä kysymyksiä muotoilualan yrittäjille syksyllä 2015, joten niiden vaikutuksia on vaikea arvioida.⁴⁰ Toimenpiteillä on pyritty kuitenkin parantamaan yritysten toimintaedellytyksiä ja vaikuttamaan halun palkata uutta henkilökuntaa.

Ornamon vuosina 2015–16 tekemien suhdannekyselyjen mukaan pääsytit kasvuhaluttomuuteen ovat kuitenkin riittämätön kysyntä ja se, että yrityskoko on jo nyt optimaalinen. Palkkojen lähtötasolla tai sopivan ammattitaitoisen työvoiman saatavuudella ei näyttäisi olevan suurta merkitystä. Sen sijaan työn teettämisen sivukulut ja irtisanomiseen liittyvillä riskeillä on jossain määrin merkitystä. Lisäksi paikallisen sopimisen laajentaminen palkkoja ja työaikoja koskevissa kysymyksissä voisi lisätä halukkuutta ulkopuolisen työvoiman palkkaamiseen.

Myös Teknologian ja innovaatioiden kehittämiskeskus Tekes aloitti lokakuussa 2016 puolestaan kaksivuotisen kokeiluhankkeen, jossa pk-yritys voi hankkia 5 000 euron arvoisella innovaatioasetelillä palveluja valitsemaltaan asiantuntijalta (ulkopuolinen yritys, tutkimusorganisaatiot, yms.). Innovaatioasetelillä voisi olla merkitystä muotoilualalla esimerkiksi siten, että jokin teollisia tuotteita tai rakentamispalveluja tuottava yritys haluaisi käyttää innovaatioasetelipohjaista rahoista ostaakseen asiantuntijapalveluja ulkopuoliselta muotoilualan yrityksiltä.

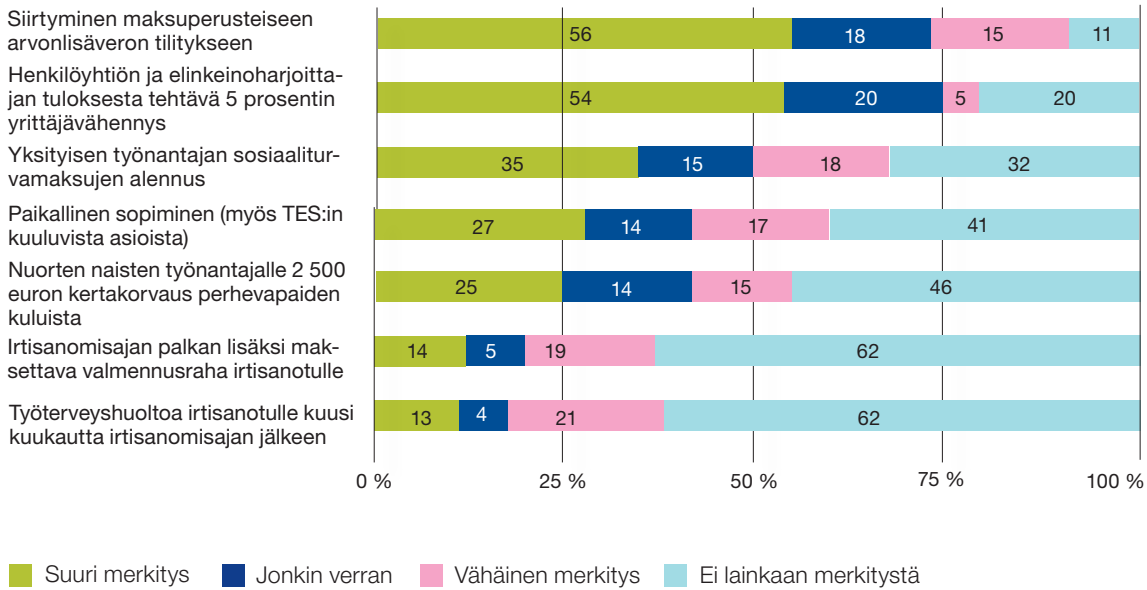
37 Vuonna 2017 alennus olisi 0,94, vuonna 2018 1,00, vuonna 2019 1,04 ja vuonna 2020 0,58 prosenttiyksikköä.

38 Ks. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sairausvakuutuslain muuttamisesta (HE 163/2016).

39 Lisäedellytyksenä on, että työntekijän työ- tai virkasuhde on kestänyt vähintään kolme kuukautta ennen äitiysrahauden alkua ja että se perustuu vähintään vuodeksi tehtyyn työsopimukseen. Sen lisäksi työajan tulee olla äitiysrahauden alkaessa vähintään 80 prosenttia alan kokoaikaisen työntekijän säännöllisestä työajasta. Tukea ehdotetaan maksettavaksi vastaavin edellytyksin myös adoptioäidin työnantajalle.

40 Palkansaajille palkkojen jäädytykset on kompensoitu verotusta keventämällä. Palkansaajien verotus kevenee nettomääräisesti vuonna 2017 kaikilla tulotasoilla, keskimäärin 0,6 prosenttiyksiköllä tai keskituloisella henkilöllä noin 230–240 euroa vuodessa. Myös eläkeläisten verotus pienenee.

Kuvio 26. Elinkeinopoliittisten uudistusten merkitys muotoilualan yrittäjälle (yrityksille)

Lähde: Ornamon työmarkkinakysely 2015 © ORNAMO RY

6 Toiminta freelancerina ja taiteilijana

Vuoden 2016 työmarkkinakyselyyn vastanneista kolme prosenttia oli verokortilla ilman yritysmuotoa toimivia päätoimisia freelancereita, mutta sivutoimiset freelancerit nostavat määrän kahdeksaan prosenttiin vastanneiden kokonaismäärästä. Freelancer-toimintaa harjoittavien tulot ovat yleensä hyvin pieniä. Pieniä tuloja selittävät töiden satunnaisuus ja vähäinen määrä sekä alhainen laskutustaso. Ne freelancerit, joiden toiminta on suurempaa, harjoittavat ammattiaan tavallisesti yritysmuotoisesti. Päätoimisesti itsenäisinä taiteilijoina toimivia oli myös vain kolme prosenttia työmarkkinakyselyyn osallistuneista. Osa heistä kanavoit tulot ja menot toiminimen kautta, jolloin heidät olisi voitu rinnastaa yrittäjiin. Korkeasta koulutuksestaan huolimatta taiteilijoiden tulot ovat pieniä, jolloin toimeentuloon liittyviä aukkoja on paikattava esimerkiksi opetustöillä. Taiteilijoilla ongelmana ovat suuret näyttelykulut, vaikka ryhmä- ja yksityisnäyttelyihin osallistuminen on tärkeä osa taiteilijoiden työtä.

6.1 Freelancerit

Muotoilualan freelancerit⁴¹ ovat ilman pysyvää työsuhdetta työskenteleviä henkilöitä, joilla voi olla samanaikaisesti yksi tai useampia työnantajia tai toimeksiantosuhteita. Toimeksiantosuhteet ovat freelancereille vapaasti valittavia. Näin ollen freelancerit eivät ole palkansaajia, eikä heidän työnsä kasvata automaattisesti työttömyysturvan edellyttämää työssäoloa. Freelancerit hoitavat itse omat vapaaehtoiset tapaturmavakuutukset sekä lakisääteisen eläkevakuutuksen (YEL). Freelancerit sijoittuvat tavallaan palkansaajan ja yrittäjän välimaastoon.

Freelancerin vaihtoehtoja on toimia verohallinnon ennakkoperintärekisteriin rekisteröitynä yksityisenä elinkeinonharjoittajana tai perustaa yhtiömuotoinen yritys (avoin yhtiö, kommandiittiyhtiö, osakeyhtiö tai osuuskunta), jolloin he voivat olla arvonlisäverollista toimintaa harjoittavia yrittäjiä arvonlisäverotusta koskevien säännösten mukaan. Freelancer voi toimia myös niin sanotulla freelancer -verokortilla, jossa olevaa pidätysprosenttia

sovelletaan kaikkiin⁴² henkilön saamiin palkkioihin ja työkorvauksiin. Verotoimisto muokkaa verotusprosentin sopivalle tasolle.

Ornamon kyselyyn osallistui yksitoista päätömisesti ilman yritysmuotoa toimivaa freelanceria vuonna 2016. Pienen lukumääränsä vuoksi freelancereita käsitellään tässä raportissa vain lyhyesti. He tekevät muun muassa tilasuunnittelua ja palvelumuotoilua sekä erilaisten fyysisten tuotteiden suunnittelua. Freelancereiden asiakastoimialoista tärkeimmät löytyvät teollisuudesta. Seuraavaksi tärkeimpiä ovat opetus- ja tutkimusala ja liike-elämän palvelualat. Useimmilla kyselyyn osallistuneilla freelancereilla oli alle kymmenen toimeksiantoa vuonna 2016.

Ei-yritysmuotoista freelancer-toimintaa harjoittavien tulot jäävät pieniksi. Pääosalla kyselyyn vastanneista tulot jäivät alle 20 000 euroon. Vain kahdella ne ylittivät 20 000 euroa. Pieniä tuloja selittävät töiden vähäinen määrä ja satunnaisuus. Keskimääräinen laskutustaso oli vajaa 60 euroa

työtunnilta. Yhtä lukuun ottamatta kaikki päätömisesti freelancerit ilmoittivat, että töitä on liian vähän, palkkiotaso on riittämätön ja muiden töiden tekeminen on välttämätöntä. Monet totesivat myös⁴³, että toiminnan keskeyttäminen freelancerina on mahdollista tai todennäköistä.

Näyttää siltä, että ilman yritysmuotoa toimivien freelancereiden toiminta on epävarmaa. Ne, joiden toiminta on vakiintuneempaa, harjoittavat ammatiaan yritysmuotoisesti. Päätömisten tekijöiden lisäksi 15 palkansaajaa ja seitsemän yrittäjää ilmoitti toimivansa sivutoimisesti freelancerina, mikä nosti freelancerina toimineiden määrän 33 henkilöön, eli kahdeksaan prosenttiin kaikista Ornamon kyselyyn vastanneista henkilöistä syksyllä 2016.

6.2 Toiminta taiteilijana

Ornamon vuoden 2016 työmarkkinakyselyssä vain 15 vastannutta määritteli itsensä ensisijaisesti päätömisiksi taiteilijoiksi. Vastaajista puolet harjoitti toimintaansa toiminimellä, joten heidät olisi voinut rinnastaa periaatteessa yrittäjiksi. Toisaalta moni muotoilualan itsensä työllistäjistä ei miellä itseään mielellään yrittäjäksi, vaan lähinnä vapaaksi taiteilijaksi. Heille esimerkiksi yritysmuotoinen toiminta on käytännön sanelema keino kanavoida luovaan toimintaan liittyvät tulot ja menot. Jotkut taiteilijat⁴⁴ toimivat myös sivutoimisina palkansaajina.

Kyselyyn vastanneiden pienen määrän takia päätömisiksi taiteilija käsitellään tässä yhteydessä varsin lyhyesti. Taiteilijoiden toiminnasta löytyy enemmän tilastotietoja Ornamon vuoden 2014 työllisyyskatsauksessa. Silloin taiteilijoita koskevaan tarkasteluun sisältyi myös Suomen Kuvataiteilijaliitto ry:n jäseniä. Tämä nosti kyselyyn vastanneiden taiteilijoiden kokonaismäärän noin 60 henkilöön, eli kolmeentoista prosenttiin kaikista vuoden 2014 kyselyyn vastanneista, mikä mahdollisesti paremmin taiteilijoiden profilia koskevan yksityiskohtaisemman tarkastelun.

Korkeasta muodollisesta koulutuksestaan huo-

41 Freelancerverokortilla toimivia kutsutaan myös ei-arvonlisäverovelvollisiksi freelancereiksi, joita raportin tässä luvussa lähinnä käsitellään. Yritysmuotoisesti toimivat rinnastetaan lähinnä muihin yrittäjiin.

42 Freelancer -verokortti eroaa tavallisesta palkansaajan verokortista siten, että siinä on yksi ja sama ennakonpidätysprosentti, jonka mukaan veroa pidätetään kaikista ansiotuloista.

43 Puolet vastanneista työskenteli alle 30 tuntia viikossa.

44 He toimivat lähinnä tekstiilin, keramiikan ja kuvaveiston piirissä.

45 Vastaavasti palkansaajien keskuudessa on henkilöitä, jotka voivat luokitella itsensä sivutoimisiksi taiteilijoiksi.

limatta taiteilijoiden kuukausiansiot ovat vaatimattomia. Ornamon kyselyjen mukaan keskiarvo oli syyskuussa 2016 vajaat 1 600 euroa ja mediaani 1 500 euroa. Ansiot ovat pysyneet suurin piirtein edellisten vuosien tasolla. Summat eivät välttämättä sisällä apurahoja, vaikka niillä voi olla suuri merkitys taiteilijoiden tuloista vuositasona. Lähes kaikki taiteilijoista pitivät työmäärää kohtuuttomana suhteessa tuloihin tai palkkiotasoa riittämättömänä elämiseen. Osa on joutunut tekemään muita töitä tullakseen toimeen.

Osa taiteilijoista paikkaa toimeentuloonsa syntyviä aukkoja esimerkiksi opetustehtävillä ja tutkimustöillä. Varsinkin opetustyöt ovat taiteilijoille tärkeitä. Taiteilijat haluaisivat tietysti keskittyä aiempaa enemmän varsinaiseen taiteelliseen työhönsä ja vähentää muun työn osuutta selvästi.

Taiteilijoiden taloudellista tilannetta on heikentänyt näyttelymyynnin vaihteleva kehitys, joka on muutoinkin vain harvoin kannattavaa. Kyselyjen mukaan taiteilijat ovat kokeneet näyttelyihin (museot, galleriat ja yksityisnäyttelyt) osallistumisen kuitenkin tärkeäksi tavaksi saada teoksille näkyvyyttä, vaikka näyttelytoiminta olisi jäänyt taloudellisesti kannattamattomaksi.

Näyttelytoiminta voisi olla taiteilijoiden mielekkäämpää, jos osallistumisesta saataisiin paremmin kulukorvauksia. Ornamo on ajanut maahan^{48,49} näyttelysopimuksia koskevaa järjestelmää, joka takasi taiteilijalle palkkion tai korvauksen museonäyttelyn eteen tehdystä työstä. Asiaa on perusteltu sillä, että näyttelyjen pitäminen on taiteilijan työtä. Monissa maissa on jo julkaistu valtakunnallisia tai alueellisia suosituksia näyttelypalkkioista tai taiteilijan työtunneista maksettavista palkki-⁵⁰oista. Esimerkkinä voidaan mainita Ruotsi.

46 Taiteen edistämiskeskuksen mukaan apurahat ovat tärkeitä etenkin kuvataiteilijoille.

47 Julkisilla taidemuseoilla tulisi olla velvollisuus osallistua näyttelyjen kuluihin, sillä kyselyjen mukaan vain joskus on korvattu teoksen valmistuskustannuksia (tuotantokulut), maksettu taiteilijapalkkioita ja korvauksia museonäyttelyn oheishjelmaan osallistumisesta. Museonäyttelyn rakentamisesta ja purusta ei ole maksettu korvauksia juuri koskaan.

48 Näyttelypalkkiosopimus on sopimus, joka velvoittaa näyttelyjärjestäjän maksamaan taiteilijalle korvauksen tai palkkion näyttelyn eteen tehdyistä työtunneista, kuten näyttelyn suunnittelusta, rakentamisesta, teoskuljetuksista ja näyttelyn oheistapahtumiin osallistumisesta. Lisäksi sopimuksessa määritellään näyttelyyn liittyvät vastuukysymykset.

49 Näyttelypalkkiosopimus ei korvasi nykyisiä taidenäyttelyistä maksettavia tekijänoikeuskorvauksia, joita taiteilijoiden tekijänoikeusyhdistys Kuvasto ry hallinnoi. Tekijänoikeuskorvaukset maksettaisiin kuten ennenkin. Näyttelykorvaukset eivät ole myöskään taiteilija-apurahoja, jotka on tarkoitettu teosten luomiseen.

50 Pohjoismaissa näyttelykorvaukset otettiin käyttöön 40 vuotta sitten. Ruotsin sopimus astui voimaan ensi kertaa 1971 ja sitä päivitettiin viimeksi 2009.

7 Erityisteema

Työelämän kysymyksiä

Ornamon vuoden 2016 työmarkkinakyselyyn osallistuneista yli 40 prosenttia on tehnyt työuransa aikana eri pituisia jaksoja palkansaajana, yrittäjänä ja muulla tavoin itsensä työllistäjänä. Lisäksi lähes 50 vastanneista ennakoi työelämän muuttuvan aiempaa pirstaleisempaan suuntaan. Merkittävä osa hyväksyy tulevan kehityksen ja jopa haluaa työskennellä erilaisissa työnantaja- ja toimeksiantajasuhteissa, mutta osalle työelämän muutokset eivät ole yhtään mieluisia.

Muotoilualan ammattilaiset eivät sanottavasti pelkää teknologian kehityksen ja digitalisoitumisen tekevän heidän työpanoksestaan tarpeetonta ainakaan lyhyellä ja keskipitkällä aikavälillä, sillä luovaan ongelmaratkaisukykyyn perustuvaa työtä on vaikea korvata koneilla. Uusi teknologia (älyrobotit, yms.) pikemminkin tukee muotoilijan työtä hoitamalla työaikaa ja tarkkuutta vaativat välttämättömät rutiinitehtävät, jolloin muotoilija voi keskittyä enemmän ydinsaamista vaativiin töihin.

7.1 Työura ja osaaminen

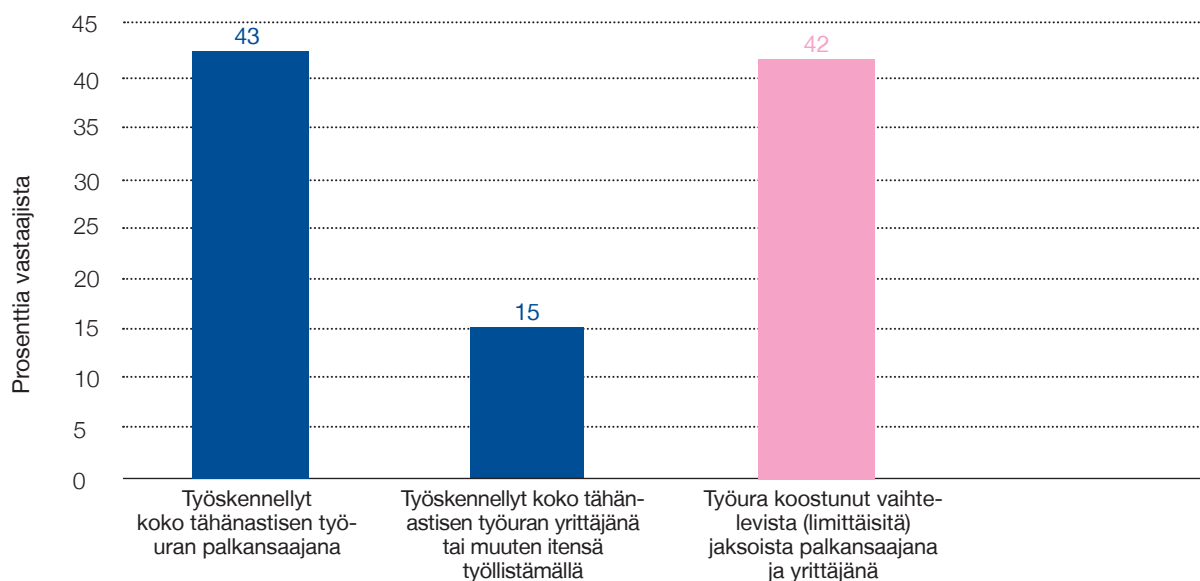
Ornamon vuoden 2016 työmarkkinakyselyyn vastanneista 43 prosenttia oli työskennellyt koko tähänastisen työuransa palkansaajana. Koko työuransa yrittäjänä tai muualla itsensä työllistämällä⁵¹ oli työskennellyt 15 prosenttia (Kuvio 27). Huomionarvoista on, että 42 prosentilla vastanneista työura on koostunut vaihtelevista jaksoista palkansaajana, yrittäjänä ja muulla tavoin itsensä työllistäjänä. Viimeksi mainittuun ryhmään kuuluvat palkansaajista yrittäjiksi ryhtyneet tai päinvastaiseen suuntaan liikkuneet sekä sivutoimiset palkansaajayrittäjät tai yrittäjäpalkansaajat.

Jos asiaa katsotaan viiden viime vuoden aikana, runsaalle 60 prosentille vastaajista oli kertynyt kokemusta vakituisesta palkkatyöstä. Määräaikaisesta palkkatyöstä työkokemusta oli 35 prosentilla. Omalla toiminimellä oli toiminut pää- tai si-

vutoimisesti 30 prosenttia vastanneista. Vajaalla viidenneksellä on ollut vastaavasti pää- tai sivutoiminen yhtiömuotoinen yritys. Lisäksi lähes joka neljännellä oli kokemuksia työstä osuuskunnan, laskutuspalveluyrityksen ja henkilöstövuokrausyrityksen kautta. Apurahakausi on ollut joka kymmenennellä henkilöllä (taiteilijat).

Vaikka suurin osa Ornamon kyselyyn vastanneista on työskennellyt tähän asti lähinnä palkkatyösuhteissa, lähes puolet heistä uskoo, että työura voi koostua tulevaisuudessa vaihtelevista ajanjaksoista palkansaajana, yrittäjänä, toimintana laskutusyrityksen tai henkilöstöpalveluyrityksen kautta epätyypillisissä työsuhteissa. Työelämä muuttuminen pirstaleisemmaksi ei vastaa silti kaikkien omaa toivetta. Siitä huolimatta melkein kolmannes vastaajista on sitä mieltä, että työelämässä voi olla erilaisia rooleja palkansaajan, yrittäjän tai näiden roolien välimaastossa.

Kuvio 27. Ornamon kyselyyn vastanneiden työuran koko tähänastinen kulku, prosenttia vastanneista

Lähde: Ornamon työmarkkinakysely 2016 © ORNAMO RY

51 Freelancer tai itsenäinen taiteilija

Teknologian kehityksen vaikutuksia

Kansainvälisen talouskriisin jälkeen Suomen kansantalous on kasvanut hitaasti. Reaalinen bruttokansantuote bkt on alhaisemmalla tasolla kuin ennen talouskriisiä, mikä on näkynyt heikentyneenä työllisyytenä. Myös digitaalinen vallankumous ja sen myötä etenevä teknologian kehitys (robotiikka, keinoäly, 3D- ja 4D-printtaus) voi johtaa tutkijoiden mukaan monien ammattien luovaa tuhoon, muokata nykyisiä ammatteja tai luoda uusia ammatteja (robottien kouluttaja, yms.), kuten on tapahtunut aikaisemminkin useasti kuluneen viime 200 vuoden aikana.

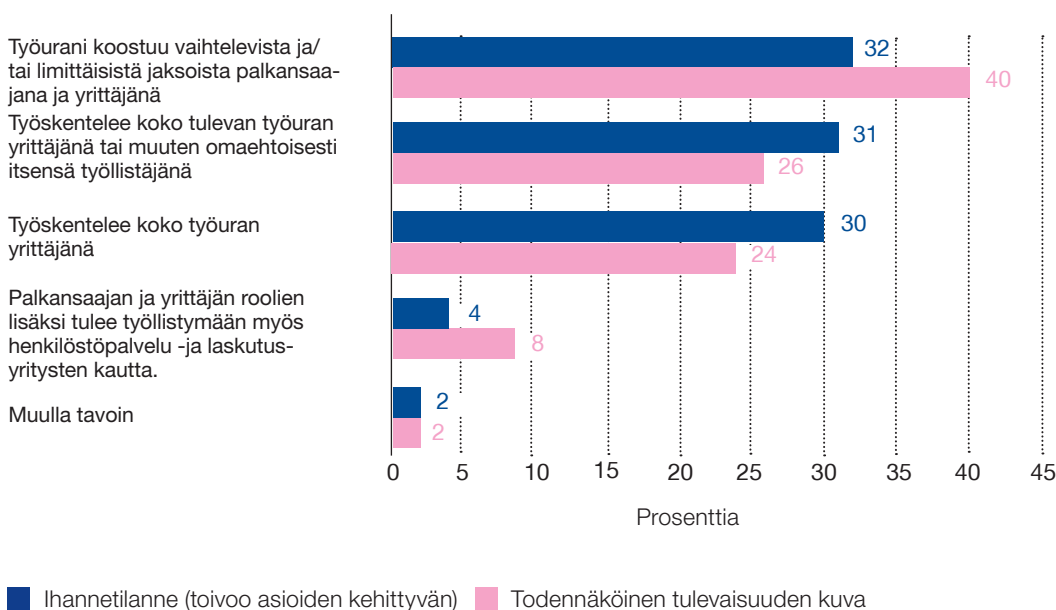
Teknologian nopea kehitys on johtanut siihen, että monet talousteorian lainalaisuudet, kuten työn tarjonta luo omaa kysyntäänsä, ovat muuttumassa kyseenalaisiksi. Samoin kansantalouksien kehityksen ohjaus perinteisin finanssipoliittisin keinoin on tullut entistä vaikeammaksi. Automaatisointi, robotiikka ja tekoäly voivat johtaa ääripäuksissä siihen, että tuotannon jatkuva tehostaminen saattaa muuttua jopa vaikeaksi, jos markkinoilla tarjotuille hyödykkeille ei ole riittävästi ostovoimaa, koska kotitalouksien kulutuskysyntää ylläpitävät palkkarahat hupenevat.

Ornamon kyselyyn vastanneet muotoilualan ammattilaiset suhtautuvat vuonna 2016 silti luottavaisesti tulevaisuuteen. Vain neljännes vastaajista ilmoitti, että heidän ammattitaidolleen ei ole nyt kysyntää. Heikko työpanoksen kysyntä johtuu todennäköisesti vallitsevasta suhdannetilanteesta, pessimistisistä Suomen talousnäkymistä ja henkilökohtaisista syistä, kuten työkyvystä. Sen sijaan kyselyyn vastanneista vain kolme prosenttia ilmoitti, että ihmisen toimintaa jäljittelevät teknologiat olisivat jo korvanneet heidän työpanostaan tai tehneet sen tarpeettomaksi.

Parikymmenen seuraavan vuoden aikana viidennes vastaajista ennusti, että teknologiat korvaavat heidän työpanoksensa. Vastaavasti 40 prosenttia totesi, että teknologian kehitys ei tulisi koskaan korvaamaan heidän työtään. Kyselystä ilmenee kuitenkin, että teknologian kehityksen vaikutuksia on vaikea arvioida tarkasti pitkälle tulevaisuuteen, kun puhutaan vaikkapa 50 vuoden perspektiivistä. Siksi runsas neljänneksellä vastanneista ei ollut asiasta mielipidettä. Myös teknologian kehityksen vaikutuksista tehtyjen selvitysten tulokset ovat ristiriitaisia keskenään.

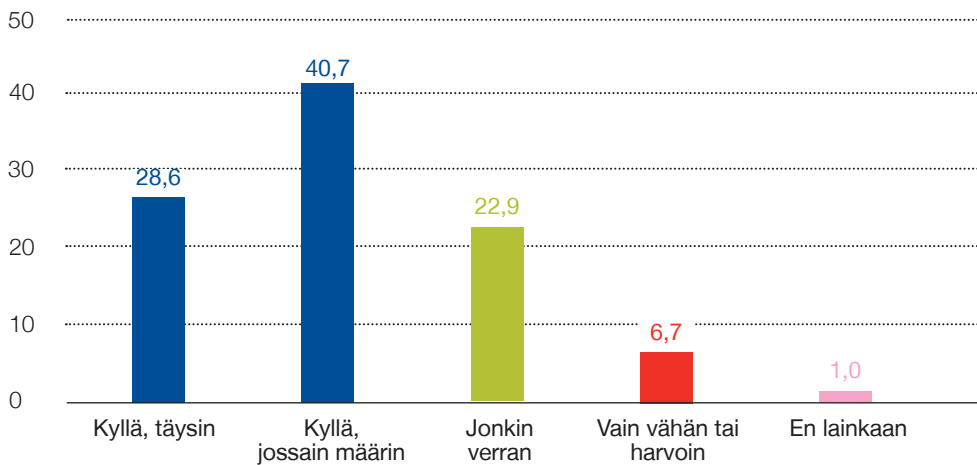
London School of Economics LSE:n mukaan

Kuvio 28. Ornamon kyselyyn vastanneiden näkemykset ja toiveet työurastaan tulevaisuudessa, prosenttia vastanneista

Lähde: Ornamon työmarkkinakysely 2016 © ORNAMO RY

Kuvio 29. Mahdollisuudet oman osaamiskapasitetin hyödyntämiseen muotoilijan töissä 2016, prosenttia vastaajista

Lähde: Ornamon työmarkkinakysely 2016 © ORNAMO RY

20 katoavaa työpaikkaa kohden syntyy työn uudelleenjaon ansiosta vain 13 uutta, joten seitsemän työpaikkaa katoaa. Työpaikat eivät lisääny, vaikka halvan työ kustannusten maihin siirtynyt tuotanto palaisi automatisoinnin vuoksi takaisin lähtömaihinsa. Sen sijaan Etlan selvitykset ennakoivat toisenlaista tulevaisuutta. Niiden mukaan esimerkiksi robottien yleistyminen ei johda massatyöttömyyteen, sillä vain seitsemän prosenttia nykyistä työpaikoista voidaan Suomessa korvata 20 vuoden kuluessa automatisoimisella.⁵²

Etlan mukaan robotisoituminen syrjäyttää ihmisiä rutiinitöissä, jolloin monien työtehtävien ammatillinen sisältö muuttuu, kun osan tehtävistä tekee robotti ja loput ihminen. Tämä johtaa tuottavuuden nousuun. Vaikka robotit olisivat kaikessa ihmistä parempia, ihmistyöllä on suhteellinen etu monissa työtehtävissä, kuten ongelman ratkaisua vaativissa töissä ja monimutkaisessa viestinnässä. Robotisoituminen synnyttää uusia töitä, joita on tänä päivänä vaikea kuvitella. Tämän myötä markkinoille tulee tuotteita ja palveluja, joiden tuotanto kasvattaa työvoiman kysyntää.

Muotoilualalla teknologian kehityksen uhkaa pienentää se, että alalla painottuvat luova ongelmanratkaisukyky, estetiikka ja eettisyys, joita voi olla vaikea korvata koneilla. Luovuus korostuu myös palvelumuotoilussa. Silti fyysisten tuotteiden

muotoiluun tai palvelumuotoiluun voi liittyä rutiinitehtäviä, tiedonhakua, laskelmien tekoa, simulointeja ja muita tukitoimintoja, joita tekoäly voi tehdä. Siten uusi teknologia enemmänkin tukee kuin korvaa muotoilijan työtä ja nostaa toiminnan tuottavuutta, kun muotoilija voi keskittyä enemmän ydinosaamista vaativiin töihin.

Oman osaamisen hyödyntäminen

Ornamon vuoden 2016 kyselyissä noin 70 prosenttia muotoilualan palkansaajista totesi, että he voivat hyödyntää hyvin osaamistaan nykyisissä työtehtävissä. Se, että työntekijän osaaminen ei ole täyskäytössä, aiheuttaa turhautumista ja heikentää tuottavuutta. Näkemys vahvistaa edellisen vuosien kyselyissä saatuja tuloksia siitä, että nykyiset työtehtävät vastaavat kolmen neljäsosan mielestä hyvin henkilön ammatillisia ja muita valmiuksia. Koulutuksen ja työelämän vastaavuus onkin työntekijän, työnantajan ja koko kansantalouden kehityksen kannalta tärkeä asia.

Toisaalta 35 prosenttia vastanneista ei ollut aivan tai lainkaan varma siitä, että pystyy nykyisellä osaamisellaan elättämään itsensä viiden vuoden kuluttua. Uusiin vaatimuksiin voidaan varautua oman osaamisen päivytyksellä ja koulutuksella, mikä vahvistaisi osaamista nykyisissä työtehtävissä. Samalla voidaan suuntautua uusille osaamisalueil-

⁵² Kauhanen, Antti: Työn uusjako, Etla 2016

le ja ylläpitää työmarkkinakelpoisuutta. Ornamon vuoden 2015 työmarkkinakyselyjen mukaan kuitenkin vain alle 40 prosenttia palkansaajista koki, että heillä on hyvät mahdollisuudet päästä oman talon ulkopuoliseen koulutukseen.

Silti osaamisen ylläpito ja päivitys ovat inhimillisen pääoman huoltoa ja kunnossapitoa, mikä vahvistaisi osaamista nykyisissä työtehtävissä ja jonka avulla voidaan suuntautua uusille osaamisalueille ja ylläpitää työmarkkinakelpoisuutta. Koulutus edesauttaisi myös urakehitystä. Ornamon aiempien työmarkkinakyselyjen mukaan tärkein osaamisen ylläpidon muoto on kuitenkin työntekijöiden omatoiminen tiedonpäivitys. Seuraavina tulevat kokemusten vaihto työkollegojen kanssa, lyhytkestoisille kursseille osallistuminen ja muu työssä oppiminen (työn kierto).

Oman talon ulkopuolisen koulutuksen esteinä ovat usein ajanpuute, vaikeudet irrottautua meillä olevista työtehtävistä, sopivan koulutus- ja tarjonnan puute ja koulutuksesta työnantajalle aiheutuvat kustannukset. Tilannetta voidaan parantaa, kun kehitetään tietoverkkojen kautta tapahtuvaa sähköistä oppimista ajasta ja paikasta riippumatta. Koulutusta kannattaa kehittää myös sisällöllisesti, sillä ongelmien ratkaisutaidot, kyky hallita ja hahmottaa kokonaisuuksia, organisointikyky sekä vuorovaikutus- ja ihmissuhdetaidot ovat asioita, jotka lisäävät työn tuottavuutta.

7.2 Työskentelytavat ja työtyytyväisyys

Ornamon vuoden 2016 kyselyyn vastanneista noin 45 prosenttia ilmoitti olevansa täysin tai melko tyytyväinen työelämäänsä. Jossain määrin tyytyväisiä oli 37 prosenttia vastaajista. Jossain määrin tai erittäin tyytymättömiä oli 17 prosenttia vastaajista. Työtyytyväisyydestä ei kysytty tarkemmin kyselyssä, sillä asiaa selvitettiin palkansaajien osalta Ornamon edellisessä vuoden 2015 työmarkkinakyselyissä. Niiden tulokset kertoivat verrattain myönteisestä työskentelyilmapiiristä ja siitä, että työntekijät viihtyvät työpaikallaan ja ovat työpaikkaukollisia.

Ornamon vuoden 2016 kyselyssä muotoilu- alan ammattilaisilta tiedusteltiin näkemyksiä työorganisoinnista, työskentelytavoista ja korvausperusteista. Saadut tulokset osoittavat, että selvä enemmistö haluaa tehdä vain oman alansa töitä eikä monen alan töitä monessa eri paikassa. He pitävät myös vakituista työsuhdetta paljon parempana kuin määräaikaisia työsuhteita. Lisäksi enemmistö haluaa olla mieluiten osa tiimiä eikä työskennellä yksin. Työstä saadun korvauksen tulisi olla pääasiassa ennalta määrätty (kuukausipalkka), eikä tuloksiin sidottu (Taulukko 11).

Edellä mainitut näkemykset ovat perinteisiä, vaikka arkitodellisuus voi osalle alan ammattilai-

Taulukko 11. Ornamon kyselyyn vastanneiden näkemykset ihanteellisesta työorganisaatiosta, työskentelytavoista ja työn korvausperusteista, prosenttia vastanneista

	%	%	%	
Oman alan työ	75	15	10	Töitä monelle alalla
Muodoltaan vakituinen työ	68	24	9	Muodoltaan määräaikainen työ
Työskentely osana tiimiä	62	28	10	Yksintyöskentely
Määrätty korvaus (kuukausipalkka)	57	32	11	Tuloksiin sidottu korvaus (tulospalkka)
Työpaikkaan kuuluu yhteisöllisyyttä	49 ⁵³	28	23	Työpäivä käytetään vain itse työhön ⁵⁴
Selkeät työtehtävät ja tavoitteet	17	36	47	Ongelma, jonka ratkaisuun vapaat kädet
Aikaan ja paikkaan sidottu työ	10	26	64	Ajasta ja paikasta riippumaton työ

Lähde: Ornamon työmarkkinakysely 2016 © ORNAMO RY

53 Työpäivä koostuu työstä ja yhteisöllisyydestä (sosiaalisesta kanssakäymisestä) työkollegojen kanssa.

54 Sosiaaliset suhteet hoidetaan vapaa-ajalla.

sista jossain määrin toisenlainen tai on muuttumassa sellaiseksi. Siitä, miten työpäivän tulisi kulua, on hajontaa vastaajien kesken. Lähes 50 prosenttia oli kuitenkin sitä mieltä, työpäivä koostuu työstä ja muusta kanssakäymistä työkollegojen kanssa. Toisaalta työskentelyn tulisi olla enemmistön mielestä enemmän ajasta ja paikasta riippumatonta kuin aikaan ja paikkaan sidottua. Lisäksi halutaan vapaat kädet sille, kuinka työhön liittyvät ongelmat ratkaistaan.

Kyselyn vastauksia voisi tulkita siten, että muotoilualan ammattilaiset haluavat työelämältä ja toimentuloltaan toisaalta ennustettavuutta, varmuutta ja turvallisuutta, mutta toisaalta ongelmanratkaisuun liittyvät luovat työtehtävät edellyttää vapauksia työskentelytapoihin, -paikkoihin ja -aikoihin. Luovaa työtä tekevät henkilöt tai tiimit ovat saattaneet kehittää myös omia sovellutuksia ongelmanratkaisuun. Tämä ei tarkoita vain yhtä tapaa vaan erilaisia toistoja ja kokeiluja, joissa voi yhdistyä esimerkiksi työkokemukseen perustuva intuitiota ja analyttinen tapa ratkaista ongelmia.

Ajasta ja paikasta riippumaton työskentely voi olla muutoinkin välttämätöntä, sillä töitä tehdään asiakkaalla, työmatkalla tai vapaa-ajan lomassa eikä työskentelypaikkaa ja -aikaa voida aina valita. Periaatteessa luovan työn ammattilaisen kannattaa kuitenkin työskennellä paikassa, johon hän on mieltynyt ja tottunut sekä silloin, kun hän on parhaimmillaan. Tosin esimerkiksi etätyö tai yksinyrittäminen ei sovi kaikille, sillä se vaatii runsaasti elämänhallintataitoja, mutta myös osaamista ja tiedonhallintaa sekä verkostoitumista, sillä yksin ei ole järkevää tehdä kaikkea. 🍷

Yhteenveto

Ornamon työmarkkinakyselyyn vastasi 424 henkilöä vuonna 2016. Heistä naisia oli 80 prosenttia ja miehiä viidesosa. Vastanneista 60 prosenttia työskenteli päätoimisesti palkansaajana ja 28 prosenttia yrittäjänä. Loput olivat ei-arvonlisäverollista toimintaa harjoittavia itsenäisiä freelancereita ja taitelijoita. Yli 60 prosenttia asui pääkaupunkiseudulla tai muualla Uudellamaalla.

Kyselyyn vastanneet olivat korkeasti koulutettuja, sillä 95 prosentilla oli alempi tai ylempi korkeakoulututkinto. Vastanneiden yleisimmät ammattinimikkeet olivat sisustusarkkitehti, muotoilija, teollinen muotoilija, vaatetussuunnittelija ja taiteilija. Kyselyyn vastanneet olivat melko kokenutta väkeä, sillä heistä 53 prosenttia oli ollut työelämässä yli kymmenen vuotta.

Valtaosalla yksityinen työnantaja ja vakituinen kokoaikatyö

Palkansaajista 83 prosentilla oli vakituinen kokoaikatyö marraskuussa 2016. Vain joka kymmenes työskenteli määräaikaaisessa kokopäivätyössä. Kokoaikatyössä olevien osuus oli alalla hieman pienempi kuin kaikkien palkansaajien keskuudessa. Vakituista tai määräaikaista osa-aikatyötä teki alle viidennes. Määräaikaista osa-aikatyötä tekeviä oli muotoilualalla enemmän kuin maassa keskimäärin.

Yksityiset yritykset työllistivät lähes 80 prosenttia ja julkisyhteisöt runsaan viidenneksen palkansaajista. Heistä 36 prosenttia toimi konsultointi- ja suunnittelutehtävissä. Neljännes oli tuotekehityksen puolella ja joka kuudes työllistyi koulutus- ja opetustehtävissä. Loppuosa toimi johdotehtävissä, markkinoinnissa ja myynnissä tai muissa tarkemmin erittelemättömissä työtehtävissä.

Palkoissa pientä nousua

Muotoilualan kuukausipalkat edustavat Suomessa alemman korkeakoulututkinnon suorittaneiden

palkansaajien keskiansiotasoa. Ornamon kyselyyn vastanneiden kokonaisansioiden keskiarvo oli 3 350 euroa ja mediaani 3 300 euroa kuukaudessa vuonna 2016. Liiton kyselyjen mukaan alan palkkojen kehitys on kääntynyt parin vuoden tauon jälkeen loivaan nousuun vuonna 2016.

Palkankorotuksille on tilaa, sillä esimerkiksi muotoilutoimistoissa tuottavuus on parantunut vuosina 2012–15 nopeammin kuin palkat ovat nousseet. Samalla työvoimakustannusten osuus yritysten liiketoiminnan tuotoista on alentunut. Kilpailukykykysömuksen mukaiset työnantajien työvoimakustannusten alennukset parantavat muotoilutoimistojen kustannuskilpailukykyä edelleen.

Palkkojen korotukset ovat syntyneet silti lähinnä yleiskorotusten kautta. Toiseksi yleisin tapa on henkilökohtainen korotus. Myös siirtymiset uuden työnantajan palvelukseen ovat tuoneet palkankorotuksia. Kilpailukykykysömuksella voitiin leikata nimellispalkkojen kehitystä vuonna 2017, mutta verotuksen keventyminen lisää keskipalkkaisen muotoilualan palkansaajan nettotuloja runsaalla 200 eurolla.

Noin 45 prosenttia on tyytymättömiä palkkaansa

Vaikka muotoilualan palkat edustavat suomalaisten palkansaajien keskiansiotasoa, täysin tyytymättömiä palkkaansa oli vain 34 prosenttia kyselyyn vastanneista palkansaajista. Vastaavasti 45 prosenttia ilmoitti, että palkkataso ei ole riittävä. Lisäksi 18 prosenttia totesi tulevaisuudessa toimeen palkan, mutta kertoi työmäärän olevan kohtuuttoman suurta vaatimattomaan palkkatasoon nähden.

Tärkein yksittäinen syy toimeentulo-ongelmiin löytynee asumisen suurista kustannuksista etenkin pääkaupunkiseudulla, sillä alueella työskentelee Ornamon kyselyjen mukaan yli 50 prosenttia muotoilijoista. Asumisen kalleus heikentää työpaikkojen tervettä vaihtuvuutta muotoilualalla ja

monilla muilla toimialoilla, mikä merkitsee tehokkuustappioita koko kansantaloudelle.

Ylityöt heikentävät tuottavuutta

Ornamon kyselyjen mukaan joka toinen muotoilualan palkansaaja oli tehnyt loka-marraskuussa 2016 ylityötä rahallista korvausta tai vapaa-aikaa vastaan. Korvauksetta ylityötä oli tehnyt samanikäisesti tai sen lisäksi 30 prosenttia kyselyihin vastanneista. Taustatekijöitä ovat huono johtaminen ja työn organisointi, puutteellinen informaatio ja työtä häiritsevät keskeytykset.

Runsas työkirjanpidon ulkopuolisten ylityöiden määrä kertoo huonosta työn tuottavuudesta, mistä johtuvia kilpailukykyongelmia ei voida korjata pelkästään palkkamallilla tai työvoiman sivukustannuksia alentamalla. Suuri työkirjanpidon ulkopuolisten ylityöiden määrä asettaa myös kilpailukyky sopimuksen mukaisen 24 tunnin vuotuisen työajan pidennyksen hieman ristiriitaiseen valoon.

Ihanteellisissa olosuhteissa muotoilijat tekisivät noin 1,6 tuntia lyhyempää työviikkoa. Vähintään 41 tuntia viikossa työskentelevistä yli 90 prosenttia haluaisi lyhyemmän työviikon. 38–40,5 tuntia työskentelevistä samaa toivoisi noin 50 prosenttia Ornamon kyselyihin vastanneista. Vastavasti kaikista alle 36 tunnin työviikkoa tekevistä monet haluaisivat tehdä pidempää työviikkoa.

Yritystoiminta pienimuotoista

Vajaat 30 prosenttia Ornamon kyselyyn osallistuneista oli yrittäjänä vuonna 2016. Yrittäjien yritysmuotona yksityinen toiminimi on selvästi tavallisin ja osakeyhtiö toiseksi yleisin. Työnantajina yrittäjistä toimi 40 prosenttia, joten enemmistö oli itsensä työllistäjiä. Heistäkin osa toimi yrittäjänä vain osa-aikaisesti. Vain vajaassa 50 prosentissa yrityksiä liikevaihto ylitti 50 000 euroa.

Ornamon työmarkkinakyselyjen mukaan yrittäjien keskimääräinen viikkotyöaika on noin 40 työtuntia, mutta erot yrittäjien välillä ovat suuria. Joka kymmenes yrittäjä työskentelee alle 30 tuntia ja lähes joka kolmas yli 50 tuntia. Myös työtuntilaskutuksen haarukka on lavea: alle 50 euroa laskuttaa 25 prosenttia, 50–69 euroa 43 prosenttia ja vähintään 70 euroa 32 prosenttia yrittäjistä.

Kyselyjen mukaan vuonna 2016 noin 57 prosenttia päätoimisista yrittäjistä koki, että yritys-toiminta on vakaalla tai melko vakaalla pohjalla. Runsaan neljänneksen mielestä toiminnan keskeyttäminen tai lopettaminen on mahdollista. Tosin toiminnan keskeyttämistä tai kokonaan lopettamista piti todennäköisenä vain kolme prosenttia Ornamon kyselyihin vastanneista.

Suomen hallituksen yrittäjyyttä edistävästä toi-

menpiteistä suurimmat vaikutukset ovat henkilöyhtiön ja elinkeinoharjoittajan tuloksesta tehtävällä ylimääräisellä viiden prosentin yrittäjävähennyksellä sekä siirtymisellä maksuperusteiseen arvonlisäveron tilitykseen. Molemmat uudistukset astuvat voimaan vuoden 2017. Lisäksi työvoiman sivukulujen alennukset parantavat työnantajayritysten asemaa.

Työelämään vakautta ja vapauksia

Ornamon vuoden 2016 työmarkkinakyselyyn osallistuneista yli 40 prosenttia on tehnyt työuransa aikana eripituisia jaksoja palkansaajana, yrittäjänä ja muulla tavoin itsensä työllistäjänä. Lisäksi lähes 50 prosenttia vastanneista ennakoivat työelämän muuttuvan aiempaa pirstaleisempaan suuntaan. Merkittävä osa hyväksyy tulevan kehityksen, mutta osalle työelämän muutokset eivät ole yhtään mieluisia.

Enemmistö pitää vakituista työsuhdetta paljon parempana kuin määräaikaisia työsuhteita, minkä lisäksi työstä saadun korvauksen tulisi olla mielellä ennalta määrätty kuin tuloksiin sidottu. Toisaalta työskentelyn tulisi olla enemmän ajasta ja paikasta riippumatonta kuin aikaan ja paikkaan sidottua, minkä lisäksi halutaan vapaat kädet työn suorittamiseksi parhaalla mahdollisella tavalla.

Teknologian kehitystä ei pelätä

Muotoilualan ammattilaiset eivät pelkää teknologian kehityksen ja digitalisoitumisen tekevän heidän työpanoksestaan tarpeetonta lyhyellä ja keskipitkällä aikavälillä, sillä luovaan ongelmaratkaisukykyyn perustuvaa työtä on vaikea korvata koneilla. Uusi teknologia (älyrobotit, yms.) pikemminkin tukee muotoilijan työtä hoitamalla työaika ja tarkkuutta vaativat välttämättömät rutiini-tehtävät. 📌

Lähteet

Karttunen, Sari: "Kun lumipallo lähtee pyörimään". Nuorten kuvataiteilijoiden kansainvälistyminen 2000 -luvun alussa. Taiteen keskustoimikunta. Tutkimusyksikön julkaisuja nro 36. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki 2009.

Kauhanen, Antti: Työn uusjako, Etlan raportti, Helsinki 2016.

Konjunkturinstitutet (Sverige): Kansainväliset suhdannetilastot 2000-luvulta.

RensuJeff, Kaisa: Taiteilijan asema 2010, Taiteilijakunnan rakenne, työ ja tulonmuodostus, Taiteen edistämiskeskus, Helsinki 2014.

Ornamo: Suhdannekatso 2015 ja 2016.

Ornamo: Työmarkkinatutkimus 2013, 2014, 2015.

Ornamo: Työmarkkinatutkimus 2016. (Ornamon jäsenkysely).

Tilastokeskus: Alueellinen yritystoimintatilasto, Työvoimatutkimuksen tilastot, palkkarakennetilastot, kansantalouden tilinpito, yritys- ja toimipaikkarekisterin tilastot luvulta ja yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastot 2000-luvulta.

Tilastokeskus: Toimialaluokitus 2008, käsikirjoja 4, Helsinki 2008.

Työ- ja elinkeinoministeriö TEM, Finnvera Oyj ja Suomen Yrittäjät ry: Pk-yritysbarometrit vuodelta 2016.

Työ- ja elinkeinoministeriö: Katsaus suomalaisen työn tulevaisuuteen (toim. Leena Pentikäinen), työ ja yrittäjyys, julkaisuja 30/2014, Helsinki 2014.

Työ- ja elinkeinoministeriö: Toimiala Online:n yritystilastot.

Veronmaksajien Keskusliitto ry: Laskelmia yhteiskuntasopimukset tuloverovaikutuksista vuosille 2016-19.

